

A photograph of an elderly woman in a blue headscarf and a patterned sweater, kneeling and working with straw in a rural setting. She is wearing a pink and red patterned shawl. The background shows a wooden building and trees.

FOKUS

KVINNER SAMMEN

WOMEN UNITED no. 1 - 2013

LIKESTILLING = VEKST

■ DAGLIG LEDER HAR ORDET

SÅ HVORFOR BLIR IKKE KVINNER INKLUDERT?

Kvinner økonomiske situasjon må bli satt øverst på prioriteringslista for at en bærekraftig utvikling for fremtiden skal kunne oppnås.

FN og mange av medlemslandene sier at Tusenårsmål 1, som handler om å utrydde ekstrem fattigdom og sult, er i ferd med å bli oppnådd. Ja, det er et faktum at antall fattige har gått ned siden arbeidet med Tusenårsmålene startet i 2000, men det er dokumentert at kvinner ikke prioriteres når fattigdomsbekjempelse skal implementeres. Kvinner utgjør 70 prosent av de aller fattigste, og det er det ingen som snakker om.

Kvinner i jobb kanaliserer 90 prosent av inntekten tilbake til familien, mot menns 30 og 40 prosent. I følge Verdensbankens årsrapport for 2011, vil brutto nasjonalprodukt kunne øke med opptil 25 prosent dersom utviklingsland tar i bruk den ressurs som de har i form av sin kvinnelige arbeidskraft. Så hvorfor blir ikke kvinner inkludert?

G20-gruppen, verdens ledende forum for internasjonalt samarbeid om de viktigste økonomiske og finansielle sakene på den globale agendaen, består av finansministere og sentralbanksjefer fra 19 land som representerer 2/3 av verdens befolkning og 90 prosent av verdens samlede bruttonasjonalprodukt. I den nye rapporten Missing Women fra Heinrich Böll Stiftung, vises det til at G20 i marginal grad har tatt hensyn til kvinner og likestilling når de har utviklet sine prioriteringer og satt dagsorden for global utvikling. Under G20-møtet i Los Cabos i juni 2012 anerkjente G20-forumet viktigheten av kjønnslikestilling, men dette kan lett forbli fine ord utret i store sammenhenger dersom kvinner og likestilling ikke blir integrert i G20s politiske tankegang. G20 må på banen og bidra til endring i måten det tenkes og handles på.

En fremtidig utviklingsagenda må satse på bredde av tematikk for å styrke kvinners økonomiske stilling. Brudd på kvinners menneskerettigheter og årsaker og konsekvenser av vold mot kvinner må ettergås i sømmene. Neglisjering av disse områdene bremser kvinners økonomiske utvikling og deltagelse. Kvinners arbeidsmuligheter og sosiale rettigheter og beskyttelse må under lupen. Kvinner er overrepresentert i uførelse og sårbare virksomheter, og det er kvinner som i størst grad utfører ubetalt arbeid i hjemmet. Det må ses nøyere på kvinners eiendomsrettigheter, arverettigheter og tilgang til økonomiske virkemidler og informasjon som kan gi mulighet for å bedre egen situasjon.

Når det i internasjonal utviklingspolitikk satses på styrking av kvinner og økonomi, satses det altfor ofte på mikroprosjekter og småskala-tiltak. Det gir kvinner inntekt, men det er ikke tilstrekkelig. Fra norsk side går marginale deler av utviklingsmidlene til prosjekter som styrker kvinners økonomiske rettigheter, eller til prosjektvirksomhet som har en synlig likestillingseffekt. Norfund forvalter milliardbeløp på vegne av norske myndigheter til investeringer i næringsvirksomhet i utviklingsland, men kjønnsperspektivet er forsvinnende. Kvinners økonomi kan styrkes ved at norske bedrifter, som ønsker å få en mer synlig rolle som aktører innenfor internasjonal utvikling, har klare regler på både ansettelse av kvinner og på utvikling av muligheter som kan løfte kvinner frem i bedriftene. Det vil sende signaler om at kvinner er verdt å satse på, og gi kvinner mulighet til å være en faktisk del av den formelle økonomien.

Regjeringen la nylig frem Stortingsmelding 25 (2012-2013) om demokrati, rettferdig fordeling og vekst i utviklingspolitikken. Når Stortinget før sommerferien skal behandle denne, må det gjøres forpliktende vedtak som styrker satsing på kvinner og likestilling i forhold til de store satsningsområdene i norsk utviklingspolitikk. Kvinner og likestilling må integreres i den økonomiske og sosiale politikken; det må stilles klare krav til regjeringen om implementering av satsing på kvinner og økonomisk utvikling, og på satsing på kvinner på feltene som omhandler energi, miljø og bærekraftig utvikling.

Gro Lindstad
Daglig leder FOKUS

■ FORSIDEFOTO:

Utviklingsfondet

Kvinner Sammen kommer ut fire ganger i året. Abonnementet er gratis.

Kvinner Sammen tar opp internasjonale miljø- og utviklingsspørsmål i et kvinneperspektiv med prioritering av spørsmål knyttet til kvinners situasjon og rolle i Sør, kvinneverdighet og internasjonal solidaritet mellom kvinner. Artikkeforfatter er selv ansvarlig for de synspunkter og meninger som kommer til uttrykk. Kvinner Sammen opererer etter redaktørplakaten.

Utgis med støtte fra Norad.

Adresse: Kvinner Sammen, FOKUS
Storgt.11
0155 OSLO
Telefon: 23 01 03 00
Telefax: 23 01 03 01
E-mail: fokus@fokuskvinner.no
Web: www.fokuskvinner.no
ISSN: 0803-8589

Trykket på Svanemerket papir.
Lisensnr. 344.043

Ansvarlig utgiver: FOKUS, 15. årgang

Redaktør: Gro Gilleberg
Mette Moberg
Anita Sæbø

Design og repro: OKTAN

Trykk: Novum Service Point

Opplag: 4.200

FOKUS – Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål er et kompetanse- og ressursenter i internasjonale kvinnespørsmål. Gjennom bistands- og prosjektarbeid skal FOKUS medvirke til å bedre kvinners sosiale, økonomiske og politiske situasjon internasjonalt med hovedvekt på landene i Sør. Gjennom informasjonsvirksomhet skal FOKUS medvirke til økt kunnskap om og forståelse i det norske samfunn for kvinners situasjon og rolle i et utviklingsperspektiv.

INNHOOLD

14
Kvinnens
økonomiske
frigjøring

28
Utvikling og
sosial beskyttelse

4 ↗

Global økonomisk krise

2 Leder

SECTION 1

4 Global økonomisk krise

6 The «invisible» Labour Force

8 What's in it for Women?

12 A New Global Economy for a New Generation

SECTION 2

14 Kvinnens økonomiske frigjøring

16 Likestilling og verdiskaping

18 Eksporterer vi 50-tallet?

20 Matsikkerhet og økt produksjon?

22 The sky is the limit

24 Nye handelsruter i Øst-Afrika

26 Women in Honduras Fight for their Rights

SECTION 3

28 Utvikling og sosial beskyttelse

30 Dele for å skape

32 Gender Equality and Development

34 Klesgiganter gir etter

36 12 000 lapper for levelønn

37 H&M kjenner seg ikke igjen i kritikken

39 Program: Stemmerettens bursdag!

40 Dette er FOKUS

FOTO: UTVIKLINGSFONDET

Global økonomisk krise

– konsekvenser og langtidsvirkninger

Krisen i byggebransjen og boligmarkedet i USA og Europa, som startet i 2007, var forårsaket blant annet av frislepp av banker og finansieringsinstitusjoner som hadde gitt lån uten reell dekning. På kort tid kollapset banker, boligverdi falt rett i bakken, arbeidsledigheten økte dramatisk og effektene for den globale økonomien er noe vi har måttet forholde oss til de påfølgende årene. Den globale økonomiske krisen er den verste på 80 år. Vi må tilbake til den store depresjonen på 1930-tallet for å se noe liknende. Kollapsen i 2008, kom på toppen av sterk økning i matvarepriser

og energipriser i en rekke land i perioden 2006-2007, og var derfor ekstra alvorlig for millioner av fattige globalt.

Den økonomiske krisen har ulike konsekvenser for internasjonal og nasjonal økonomi. Millioner av mennesker, også i fattige land, rammes. Utslaget blir synlig gjennom svekket handel, kutt i nasjonale og lokale offentlige budsjett, svekket kredittverdighet, lavere investeringer og kutt i utviklingsstøtte. Migranter som har jobbet i land med god økonomi og tilgang til arbeidsmarked sender mindre penger

hjem. Da kjøpekraften gikk ned fikk det også konsekvenser for etterspørsel og produksjon av varer som i stor grad produseres billig i land med stor grad av fattigdom og lavt inntektsnivå.

Kvinner rammes hardere enn menn

En effekt av den globale økonomiske krisen er kjønnsdimensjonen, og at kvinner rammes hardere enn menn. Kvinner og menn står overfor ulike utfordringer og muligheter i det formelle arbeidsmarkedet, og mange flere kvinner har jobb i det uformelle markedet. Når etterspørsel til

klesproduksjon fra fabrikker i land som produserer til lave priser for markeder i land med sterk, men fallende økonomi, rammes flere kvinners økonomi, fordi det er de som generelt har denne type jobber. Det er arbeidsplasser uten sosiale ordninger eller sikkerhetsnett som trer inn hvis etterspørselen svekkes.

Tall fra UN Women viser at lønnsforskjellen mellom menn og kvinner generelt er 17 prosent. Kvinner utsettes for vedvarende diskriminering når de søker kreditter eller lån for å starte egen virksomhet. 8 av 10 kvinner i Afrika sør for Sahara og i Sør-Asia er i en sårbar økonomisk situasjon med fare for å miste jobb på grunn av den økonomiske krisen. Tall fra ILO viser at det i 2009 ble 22 millioner flere kvinner uten arbeid.

Undersøkelsen «The Economic Crisis: The Impact on Women» gjort av USAID, viser at kvinner utgjør 60-80 prosent av de som jobber i manufakturindustrien i lav- og mellominntektsland som produserer for eksport. Det gjør kvinner ekstra utsatt for endringer i handel.

Kvinnens inntektsmuligheter svekkes ytterligere i krisetider på grunn av manglende tilgang til kreditt og økonomiske virkemidler. Manglende tilgang til teknologi, og til å eie jorda de dyrker og eiendommene de bor på, fører til at kvinner har svakere økonomi, færre muligheter og dermed blir mer sårbare enn menn.

Nødvendig med kjønnsanalyse

Når internasjonale finansielle institusjoner som Det Internasjonale Pengefondet (IMF) trer inn i land i økonomisk krise, skjer dette i form av krisetiltak og lån. Med krisetiltakene kommer krav til lands myndigheter om å gjøre kutt i budsjetter og

offentlige utgifter, og mange steder skjer kuttene på områder knyttet til helse, utdanning og sosiale kostnader. Myndighetene ser ikke på de kuttene som gjøres med noen form for kjønnsanalyse for å se hvem som rammes. Konsekvensene for kvinner blir ikke tatt hensyn til. For eksempel viser en undersøkelse fra Nigeria, gjort av Overseas Development Institute i 2011, at økonomisk krise har ført til at jenter tas ut av skolen i økende grad.

det iverksettes tiltak som avlaster kvinners omsorgsoppgaver. Denne type stimuleringsmidler anbefales i forhold til både sosial og fysisk infrastruktur.

For at slike tiltak skal skyte fart og bli gitt prioritet må G20 på banen på en helt annen måte enn det vi ser i dag. I en ny rapport fra Heinrich Böll Stiftung, «Missing Women: G20, Gender Equality and Global Economic Governance», foreslås det kon-

« Manglende tilgang til teknologi, og til å eie jorda de dyrker og eiendommene de bor på, fører til at kvinner har svakere økonomi, færre muligheter og dermed blir mer sårbare enn menn. »

Økonomer som jobber med feministiske perspektiver, har løftet opp kjønnspektiv og manglende likestilling som kritisk viktig når økonomisk byrde og sosiale kostnader som kommer i forbindelse med økonomiske nedgangstider, skal vurderes (Singh og Zammit 2000, Elson 2010 og Seguino 2010). Kjønnsroller og holdninger fører til et større fokus på menns tilgang til arbeidsmarkedet og menns inntekt mer enn kvinners. Samtidig forventes kvinner å skulle ta hovedansvar for alt ubetalt arbeid i hjemmet og overlevelse for familien i økonomiske krisetider. Konsekvensen er at mulighetene for kvinner til selv å være yrkesaktive, eller lete etter jobb, svekkes.

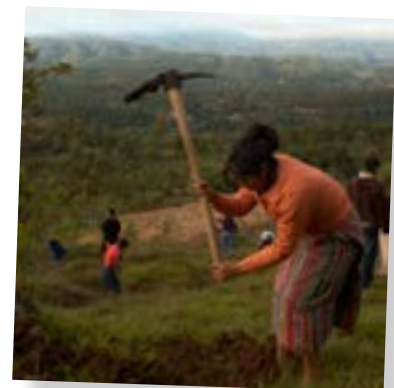
FNs Kvinnekommisjon kom i 2009 med konkrete anbefalinger i forhold den økonomiske krisen og tiltak som må iverksettes med kjønnspektiv. Det må lages spesielle stimuleringsmidler som strekker seg utover jobbmuligheter i byggevirk-somhet, infrastruktur og andre mannsdominerte yrker. Det må satses på kvinner og deres tilgang til arbeid. Samtidig må

krete gode tiltak. G20 utfordres til å opprette en egen arbeidsgruppe på likestilling som skal ha i oppgave å utforme en «Toolkit on Economic Policy and Gender» for å integrere kjønnspektiv og likestilling i G20 sin agenda og at den skal rapportere til G20 hver gang landene møtes.

Hvis vi ikke griper tak i kjønnspektivet på den globale økonomiske krisen vil langtidseffektene kunne bli omfattende og føre til tilbakeslag for likestilling og kvinners rettigheter. Når kvinner i dag utgjør 70 prosent av verdens aller fattigste, må vi ikke føre en kjønnsblind politikk som fører til at kvinners mulighet til å løfte seg ut av fattigdom svekkes ytterligere. Det må satses målrettet på kvinner og jenter i forhold til helse, utdanning, arbeid og sosiale ordninger. Hvis det satses på omsorgstilbud for barn, eldre og funksjonshemmede, vil det åpnes muligheter for at flere jenter kan gå på skole og at kvinner kan ta seg fast betalte jobber i formell sektor. ■

Det globale lønns-gapet mellom kvinner og menn gjør kvinner mer utsatt for fattigdom. Kvinner er samtidig mer utsatt i økonomiske nedgangstider fordi de ofte arbeider i uformell sektor eller deltid, og normer om mannen som forsørger står fortsatt så sterk at det fører til at menn beholdes i arbeidsstyrken i større grad enn kvinner. Kvinner er derfor ofte de første som mister jobben, eller får sin lønn redusert.

Kilde: Elson D. Gender and the global economic crisis in developing countries: a framework for analysis. Gender and Development, 2010, 19:201–212. I Impact of the global economic crisis on women, girls and gender equality. Discussion paper, UNAIDS, August 2012. http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/document/2012/discussionpapers/JC2368_impact-economic-crisis-women_en.pdf

BY: **ANNA FALTH, MANAGER,
KNOWLEDGE GATEWAY FOR
WOMEN'S ECONOMIC
EMPOWERMENT, UN WOMEN**

The views expressed in this article are those of the author and do not necessarily represent the views or position of UN Women.

Unpaid care workers: The «invisible» Labour Force

The global financial and economic crisis has demonstrated many ways that women contribute to the economy. One such way relates to unpaid care work, an underestimated and undervalued contribution to families' livelihoods around the world.

Unpaid care work involves a wide range of unpaid activities such as personal care of family members and care-related activities, such as cooking, cleaning and washing clothes, and has direct benefits to spouses, children, the sick and elderly. In areas where energy and water access is scarce, women also spend many hours collecting water and fuel and undertake many other forms of manual labour. As unpaid providers of such services both inside and outside the home, women contribute to the foundation for a healthy, educated and well-adjusted labour force.

In times of crisis, additional strains are placed on women not only in form of additional care of the unemployed and under-employed adult children, but also through reduced household income from families members' loss of employment. They have been forced to cut down on purchased goods and services (such as education, health care, food and clothing) and as a coping mechanism have taken on

this work in the household. The production of goods and services has thus shifted from the paid and visible economy to unpaid invisible household work. Similarly, Governments' cuts in public services and infrastructure has also contributed to such shift—cuts in employment in pre-schools and hospitals, where the majority of paid workers are women, have led to increased responsibility for these services by the household, that is, women and girls.

Women's responsibility for the majority of the unpaid care work is prevalent in both the richest and poorest countries of the world. This care contributes historically to the wellbeing of families and communities but at the same time to women's limited economic opportunities. Today, governments and women's organizations are increasingly working to find solutions to better recognize women's unpaid care work by capturing their contributions to the formal economy; reduce their unpaid care work by introducing time and

labour-saving technologies; and identify strategies and programmes for redistributing women's work to men, communities and the public sector. It is increasingly recognized that such efforts can directly contribute to gender equality, women's economic empowerment, reduced poverty and increased standards of living and to the development and economic growth of nations.

Capturing unpaid contributions and measuring their value

Over the last five years, more than 30 countries have tried to better understand how women and men spend their time and how they contribute to their economies.¹ In Tunisia, for example, data collected through a time use survey illustrates that women spend 77 percent of their total work time on unpaid work and against 13 percent of men's time (about 40 min). The value of the unpaid care work has been estimated to about 47.4 percent of GDP.²

Similarly, in Mexico, through the use of its Household Satellite Account on Unpaid Work, the National Institute of Statistics estimated that unpaid care work accounted for 21.9 percent of the national economy (GDP) in 2010. This supersedes both manufacturing (17.2 percent) and trade (15.7 percent).³

Currently, limited efforts are being made throughout the world to translate such findings into concrete action. How can this analysis of this data better inform national policies and programmes and ultimately promote gender equality and women's economic empowerment? Two lines of actions are being proposed below:

1. Reducing women's time spent on unpaid care work

Although the time spent on direct care of children, the elderly, the sick and disabled is not suitable to reduction as it will impact the quality care, many daily activities could benefit from improved productivity and from expanded access to critical infrastructure and public services.

In developing countries, investments in infrastructure and labour-saving technologies such as fuel-saving stoves, alternative fuels, mills, wells, piped water could effectively reduce the number of hours that women spend daily on unpaid care work. In Mali, the introduction of energy to a village reduced the time required for labour-intensive tasks from several hours to mere minutes. The time and labour saved by women was used to generate income from other activities. Girls benefitted tremendously as reduced household work freed up their time to go to school.⁴ In developed countries, many families already have access to technologies that facilitate their household work, including piped water, indoor heating, washing machines, dish washers and vacuum cleaners. This has often allowed women more time for paid work in the labour market. However, women's increase time spent

on paid work has not necessarily led to a more gender-balanced allocation of time spent on unpaid work. For example, the 2006 time use survey of Australia shows that women spent nearly double the time of men on domestic activities (2 hours and 52 minutes compared to 1 hour and 37 min daily).⁵ Therefore, efforts to reduce the drudgery of unpaid care work need to be coupled with efforts to redistribute such responsibilities.

2. Redistributing women's time spent on unpaid care work

Redistributing unpaid care work requires policy measures that support gender equality and equitable burden-sharing between women and men but also among key care service providers such as governments, private sector and communities.

Sweden is an example of a country that has taken serious measures to promote gender quality, women's and men's economic independence, men's shared responsibility for unpaid care work and a better family-work balance for both spouses. Three reforms in the 1970s laid the foundation for these gradual changes: the 1971 individual taxation law (spouses are taxed individually, rather

than jointly); the 1974 parental insurance scheme (introducing parental allowance rather than maternity allowance); and the 1974 parliamentary decision to expand universal child care provision. As a result, Sweden now maintains one of the highest female employment rates (72 percent) in the world (compared to 76 percent men). Nine out of 10 fathers and practically all mothers use the parental leave (480 days with 60 days earmarked for the mother and 60 days for the father).⁶

Conclusion

Countries that have introduced policies and measures to recognize, reduce and redistribute unpaid care work have realized both economic and social gains through increased time spent by women on education, skills acquisition, employment and entrepreneurship. Crisis recovery policies as well as long-term economic strategies need to take this into account. Avoiding fiscal cutbacks in social services or even expand public spending could avoid serious ramifications in terms of girls' dropping out of school and women cut down on their paid work to deal with additional unpaid care work in the household. □

FOTO: THINKSTOCK

¹ UN Women, 2013. Issues paper on «Equal sharing of responsibilities between men and women, including caregiving in the context of HIV/AIDS», 57th session of the Commission on the Status of Women in 2013, available at: www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/panels/panel4and5_issues_paper.pdf

² Souad Triki, L'Enquête budget temps des hommes et des femme de 2005 en Tunisie et les défis de sa traduction dans des politiques publiques. Paper presented at the 57th session of the Commission on the Status of Women in 2013. Available at: www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/panels/panel5-souad-triki.pdf

³ Francisco Guillen Martin, 2013. Satellite accounts of unpaid care work in Mexico: care and support at home. Paper presented at the 57th session of the Commission on the Status of Women in 2013. Available at: www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/panels/panel5-francisco-guillen-martin.pdf

⁴ UNDP, 2009. Unpaid care work, Policy Brief, Issue 01, October 2009, Gender Equality and Poverty Reduction Series. Available at: www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/womens-empowerment/policy-brief--unpaid-care-work/

⁵ See website of Australian Bureau of Statistics at www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/4153.0

⁶ Niclas Järkvik, Parental leave policy in Sweden: evolution, lessons learned, paper prepared for the 57th session of the Commission on the Status of Women in 2013, available at: www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/panels/panel4-niclas-jarvklo.pdf

BY: **AMY LIND,**
MARY ELLEN HEINTZ
ASSOCIATE PROFESSOR
OF WOMEN'S, GENDER,
AND SEXUALITY STUDIES
AT THE UNIVERSITY OF
CINCINNATI.

Latin America's left turn: What's in it for Women?

Hugo Chávez knew that women were fundamental to his revolution. As he once famously said, “Only women have the passion and the love to make the revolution.” His legacy leaves a leadership void in Latin America’s new Left, yet other revolutionary leaders have also recognised the protagonistic roles women play in their anti-neoliberal agendas. Ecuadorian President Rafael Correa (2007-present) has stated that the “revolution has a woman’s face.” Bolivian President Evo Morales’ (2006-present) state development policy includes language about how “decolonising” the state necessarily involves “depatriarchalising” it – ideas now incorporated into Bolivia’s 2009 constitution and public policies. Yet these leaders are also socially conservative and have tended to clash with second wave feminist demands, particularly concerning women’s reproductive rights. What to make of women’s rights, then, in Latin America’s shift to the Left?

Mothers of the Revolution

Leftist leaders have long appealed to women to represent their nations in times of revolutionary change, particularly in

their roles as mothers. But especially since the 1970s, feminists and other women activists in the region began to challenge colonialist notions of marianismo, the cult of femininity and motherhood, and worked toward gaining women rights as a social class, rather than simply as mothers of families, communities and nations.

New Left leaders such as Chávez have taken advantage of women’s reproductive roles from the start, incorporating especially poor women in unprecedented ways into the Bolivarian Revolution’s Cuban-style missions, or state-sponsored community efforts to provide health care,

not a “natural” result of capitalism: Chávez and other populist new Left leaders such as Rafael Correa and Evo Morales, two of Chávez’s closest allies, have redistributed wealth in a way that differs from the Washington Consensus neoliberal era of development: Rather than relying solely on “trickle down” economic policies, these leaders have nationalised oil and other industries and re-allocated much larger portions of their GDP to social spending than their neoliberal predecessors.¹

The Chávez administration has channelled more resources than any other country to its missions, which rely on women’s labour

“ The legal and policy advances made by women's movements in the 1990s, often characterised as heavy on legal recognition and light on redistribution, have now been cast aside as secondary to the “primary” goal of class-based redistribution. ”

education and other social services at the grassroots level – a process successfully fuelled by Venezuela’s booming oil economy. The results of redistribution have amazed many, and prove that inequality is

and which can be viewed as the maternal foundation of the Bolivarian revolution. Although Ecuador and Bolivia have smaller oil reserves and poorer economies, both have significantly increased social

spending as well. Between 2008 and 2012, the Correa administration spent \$15.8bn on social spending: that's triple the amount that the previous three Ecuadorian governments spent on social welfare combined.² Poverty levels have decreased from 38.3 percent in 2009 to 31.1 percent in 2011. Morales' cash transfer programs have reached one-quarter of Bolivia's 10 million people.³ The number of people living in extreme poverty in Bolivia has halved between 2005 and 2011, from 48.5 percent to 24.3 percent. These redistributive agendas have particularly benefitted the most

marginalised sectors of society, including indigenous, Afro-descendent, peasant and urban poor sectors.

Redefining the Family, Depatriarchalising the State

A key aspect of populist new Left governance has been redrafting constitutions to redirect national development and create more inclusive social agendas. In many ways, both Correa and Morales have taken this project one step further than Chávez, at least on paper: Both countries' new constitutions define their nation-states as

plurinational and secular – an important rejection of their nations' colonial, religious origins. Ecuador's constitution grants rights to nature, the first constitution in the world to do so. Both constitutions draw from Andean cosmologies and epistemologies and are based on a notion of *buen vivir* or *vivir bien*, or in Ecuadorian Quichua, *sumac kawsay* ("well-being" or "living well"), a notion that emphasises solidarity over competition and sustainability over growth. Their constitutions also call for respect for sovereignty and self-determination in terms of political life, economy, culture and environment - all longstanding principles of the region's indigenous movements. Both Presidents consider their constitutions and respective revolutions to be a "refounding" of their nations, a term used regularly by Morales as the basis for the MAS party's radical agenda of "Andean capitalism" and for the country's proposed decolonial turn.⁴

Socially, both constitutions grant innovative new sets of rights to marginalised groups previously unrecognised by law: Ecuador's constitution redefines the family to include households not solely based on kinship, potentially extending state resources and citizen rights to transnational migrant families and same-sex households, and includes new anti-discrimination measures on the basis of gender identity (an anti-discrimination measure based on sexual orientation was included in the 1998 Constitution).

Bolivia's decolonisation and de-patriarchalisation development strategy⁵ is catalysing a series of policy and legal reforms aimed at tackling sexism, racism and neocolonial dependency. Not surprisingly, impoverished and marginalised sectors tired of the region's "long neoliberal night" have supported and held great hope for these leaders. In many ways, the legal and policy advances made by women's movements in the 1990s, often characterised as heavy on legal recognition and light on redistribution, have now been cast aside as secondary to the "primary" goal of class-based redistribution.

Although feminists and other women activists now play roles in these governments, some of them admit that a women's rights agenda has been sidelined for maternal class-based

FOTO: UTVIKLINGSFONDET

politics by the new Left. For example, in Ecuador new equal opportunity laws have been passed for legally defined groups including the elderly, youth, indigenous and Afro-Ecuadorian sectors – but politicians and activists still have not been able to pass the most basic equal opportunity law for women in the National Assembly, leaving the decades-old state women’s agency as a “transition commission” since 2007.

Likewise, some critics point out that Bolivia’s de-patriarchalisation discourse has a long way to go to be integrated into public policies that actually reach social sectors and change cultural values. And since their entry into formal politics, indigenous women politicians have complained about their working conditions and treatment by their colleagues. Indeed, women’s rights have remained outside these revolutions in many ways: Considering two of the most visible hot button social issues in the region, homosexuality and abortion, even laws concerning homosexuality and

same-sex partner recognition have been introduced in Ecuador and many other countries, whereas reproductive rights agendas, which have been around since the inception of second wave women’s movements in the 1970s, have deteriorated, rather than improved, since the inception of these governments – most notably in Nicaragua and El Salvador, where abortion is not only banned but has been increasingly criminalised, forcing poor women in particular into jail for suspicious miscarriages or illegal abortions.

What’s Next for Women?

So what’s to make of women’s rights in anti-neoliberal Latin America? On one hand, poor and middle class women have benefitted from the anti-neoliberal redistributive agendas. And women’s increased access to education, especially in oil rich Venezuela, may indeed improve their conditions of life. Their public level participation has brought with it new forms of political visibility, another potential advance. And certainly the *buen vivir*

agendas of Ecuador and Bolivia point toward a decolonial feminism constructed in the South versus western, urban, middle-class feminism that the “jet-setting” group of second wave feminist leaders in the region has been criticised for (interestingly, the Bolivian government contracted US-based Argentine decolonial feminist philosopher María Lugones to help construct its public policies.⁶

Yet as observers have noted, addressing women’s economic rights is not enough to change longstanding gender inequalities, nor can maternal politics. Perhaps ironically, many of Latin America’s policies and laws concerning gender equity were passed at the height of neoliberalism, during the “NGOisation” and professionalisation of women’s movements in the 1980s and 1990s – a result in part of the 1985-1995 UN Decade for Women and the increase in funding for gender and development projects in the global South.

At the time, women’s rights activists may have looked “west” or “north” for ideological and financial support, but they did so originally out of necessity, to fight military dictatorships, political violence, food shortages, the foreign debt crisis, and massive poverty. Many of these activists were critical of their dependence on foreign humanitarian aid from the start, which sparked the regional feminist movement’s push for autonomy from male-based states as well as global institutions. Yet operating in a neoliberal period, these activists were unable to link their newly-recognised rights to redistributive agendas.

New Left leaders have the ability to do this, and to a certain degree they have succeeded. Yet ironically, in downplaying women’s rights agendas as “western” or “bourgeois,” they are ignoring the hard work of generations of women who came before them and who made these new worlds possible. The time is now to include women’s rights in the struggle for decolonial justice. □

FOTO: UTVIKLINGSFONDET

¹ On oil nationalization trends since the mid 2000s, see: http://www.nytimes.com/2007/11/04/magazine/04oil-t.html?_r=0. On the region’s move away from neoliberalism, see: <http://venezuelanalysis.com/analysis/2156?page=1>; on Venezuela’s Bolivarian missions, see: <http://www.unidosconvenezuela.org/en/2012/08/reportaje-especial-venezuela-misiones-reorganizar-servicios-publicos-y-enfrentan-a-la-pobreza/>.

² <http://www.laprogressive.com/ecuador-social-spending/>.

³ See Bolivia: The Economy During the Morales Administration, Weisbrot, Ray and Johnston, website: <http://www.cepr.net/documents/publications/bolivia-2009-12.pdf>.

⁴ See for example <http://lifeonleft.blogspot.ca/2013/01/evo-morales-historic-speech-at-isla-del.html>.

⁵ <http://www.unidosconvenezuela.org/en/2012/08/reportaje-especial-venezuela-misiones-reorganizar-servicios-publicos-y-enfrentan-a-la-pobreza/>.

⁶ See *Despatriarcalizar para descolonizar la gestión pública*, Patricia Chávez et al.

Endelig!

Last ned magasinet Kvinner Sammen som gratis app for iPad på www.fokuskvinner.no

Klikk på "Magasinet Kvinner Sammen" i menyen til venstre og bruk lenken som du finner til høyre.

Sporetiltak rammer kvinner

For å møte økonomisk krise må myndigheter innføre sporetiltak, noe som raskt fører til kutt i offentlig sektor. Reduksjon i offentlig bruk av penger fører ofte til økte utgifter til helse og utdanning, som har direkte negativ innvirkning på kvinner og jenter.

Kilde: Impact of the global economic crisis on women, girls and gender equality. Discussion paper, UNAIDS, August 2012. http://www.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/document/2012/discussionpapers/JC2368_impact-economic-crisis-women_en.pdf

A New Global Economy for a New Generation

BY: CHRISTINE LAGARDE, MANAGING DIRECTOR, INTERNATIONAL MONETARY FUND DAVOS, SWITZERLAND, JANUARY 23, 2013, EDITED BY FOKUS
 PHOTO: WORLD ECONOMIC FORUM

I know we are all still deeply concerned with the state of the global economy. Where do we stand? Well, thanks to policy actions taken over the past year, we have seen some respite and some stabilization in financial conditions.

But it is not all good news. The recovery is still weak, and uncertainty is still high. As the IMF announced just a few hours ago in our World Economic Outlook, we expect global growth of only 3½ percent this year, not much higher than last year. The short-term pressures might have alleviated, but the longer-term pressures are still with us. Over the past few months, I have visited all of the major emerg-

ing regions of the world—Africa, Asia, the Middle-East, and Latin America. And I must say, the world looks very different from their vantage point. It is a world of challenges, yes, but it is also a world of “resilient dynamism”.

The burning question is this: how we can make sure that all regions grow strongly, converge rapidly, and succeed in meeting the aspirations of their people?

Four pivot points

To answer this question, we need to reflect upon some of the megatrends shaping the future. Many thought leaders are pondering this issue, including here at the World

Economic Forum. I would submit the following four pivot points:

- First, a growing demand for individual empowerment, including for women, and a growing sense of a single global community.
- Second, a reallocation of political and economic power across the world. By 2025, for example, two-thirds of the world’s population will live in Asia. This can lead to greater cooperation or to greater tension and competition.
- Third, a seismic shift in demographics, as the “youth bulge” in various emerging regions rubs up against the “graying” populations elsewhere. Sixty percent of the population in the Middle East and

North Africa is under 30. It is 70 percent for sub-Saharan Africa. Again, either a great opportunity or a source of instability ■ Fourth, increasing vulnerability from resource scarcity and climate change, with the potential for major social and economic disruption. This is the real wild card in the pack.

A new generation

So how can we successfully navigate our way into this future world? There are no easy answers. So where to begin? I think it starts with the new generation on the march—in a world that is flatter, more closely-knit, more interconnected than ever before in history.

This new generation thinks differently. It is a generation weaned on immediacy, democracy, and global reach of social media. Consider the scale: Facebook and Twitter have about one billion and 500 million users respectively. If they were countries, they would be the 3rd and 4th largest nations in the world!

Our close-knit world is a participatory world. The new generation demands opportunities for all and insists on tolerance, respect, and fairness for all. Just look at some recent examples—from the yearnings on the Arab Street for greater dignity and opportunity, to the brave cry of young women for education and equality, and to the heartfelt urge of Indian women for greater respect and justice. These demands must be met.

What does it mean for economic policymakers? It means that we need more fairness in economic life, more inclusion. This has numerous dimensions.

No inclusive growth without women

At its core, it relates to growth. Surely we have all learned by now that it is no longer enough to focus on growth alone. We need all people to share in rising prosperity—and, by the same token, share fairly in any economic adjustment needed to achieve or restore prosperity.

As Franklin Roosevelt once said: “The test of our progress is not whether we add more to the abundance of those who have much; it is whether we provide enough for those who have too little.”

Inclusive growth is certainly a top concern of policymakers. The message is resonating widely.

I was not surprised, therefore, to see that the World Economic Forum’s most recent survey puts “severe income disparity” at the very top of global risks over the next decade. Excessive inequality is corrosive to growth; it is corrosive to society.

I believe that the economics profession and the policy community have downplayed inequality for too long. Now all of us—including the IMF—have a better understanding that a more equal distribution of income allows for more economic stability, more sustained economic growth, and healthier societies with stronger bonds of cohesion and trust. The research reaffirms this finding.

What is less clear is how we achieve more inclusive growth in practice. Certainly, universal access to decent education is the non-negotiable starting point. Beyond that, I believe policies such as robust social safety nets, extending the reach of credit, and—in some cases—minimum wages can help.

Above all, inclusive growth must also be job-rich growth. This is really a symbiotic relationship—we need growth for jobs and jobs for growth. Right now, 202 million people are looking for work, and two in five of the jobless are under 24. Relieving this sense of desperation must be the overriding goal of everything we do.

Inclusion has other dimensions too.

Gender inclusion is critically important, and, frankly, too often neglected by policymakers. In today’s world, it is no longer acceptable to block women from achieving their potential. Think about it: women control 70 percent of global consumer spending.

All studies point to the economic benefits of full female participation in the labor force, in the economy, in society. One recent study estimates that by simply raising women’s employment rates to the level of men, GDP would jump significantly—by 5 percent in the United States, 9 percent in Japan, 10 percent in South Africa, 27 percent in India, and 34 percent in Egypt. The evidence is clear, as is the message: when women do better, economies do better. So policymakers and economic leaders must do better in supporting women. That means we must tear down all obstacles in the path of women, even the subconscious obstacles of the mind.

A new moment in history

I believe that if we continue to act, 2013 will be a defining year in terms of finally getting beyond the crisis. But more than that, I believe we are standing in the antechamber of a new global economy, marked by rapidly shifting circumstances and new modes of thinking.

Yes, this new economy will be geographically different, driven more by the dynamic emerging markets and developing countries. But it will also be generationally different, shaped by different values and principles.

What we need today is a “new moment in history” that embraces the values of a new era—more openness and cooperation between nations, more inclusion and solidarity among peoples, and stronger accountability of those responsible for the global economy.

In the final analysis, there are no easy answers to the big burning questions like the sources of future growth and the harnessing of technology to benefit the entire planet. But we can at least say that, together, we are grappling with the right issues—with our intelligence, goodwill, and courage. ■

« **Gender inclusion is critically important, and, frankly, too often neglected by policymakers. In today’s world, it is no longer acceptable to block women from achieving their potential.** »

SECTION

2

70 prosent av de aller fattigste i verden er kvinner. Jobb til alle blir sett på som en sentral faktor for å bekjempe fattigdom.

Kvinner økonomiske frigjøring

FOTO: UTVIKLINGSFONDET

Vi tenker gjerne at dersom flere jenter får utdanning, så vil også flere kvinner bli yrkesaktive. Dette stemmer i en del tilfeller, men dessverre er det ingen automatikk. I Saudi-Arabia bruker staten milliarder av kroner på å utdanne jenter, blant annet gjennom egne kvinneuniversiteter og via stipendordninger til amerikanske universiteter. Religiøse holdninger og tradisjonelle kjønnsroller bremser imidlertid kvinnes inntog på arbeidsmarkedet. Arbeidsledigheten blant saudiske kvinner som ønsker å jobbe er på 34 prosent - nesten fem ganger så høyt som den mannlige ledigheten. Hele 86 prosent av saudiere

som mottar ledighetstrygd er kvinner, og 40 prosent av dem har universitetseksamen.

Landbruket er den sektoren hvor vi på verdensbasis finner flest kvinner sysselsatt, og flertallet av verdens bønder er kvinner. Men som Randi Kaarhus, førsteamanuensis ved Noragric, skriver: kvinnelige bønder møter mange utfordringer og forhindres fra å produsere i den skala de kunne ha gjort. Dette innskrenker selvsagt kvinnes inntekter, men også størrelsen på verdens matfat. FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) anslår at dersom kvinner i større grad fikk formell

og reell eiendomsrett, og dermed tilgang til bankkreditt og muligheten for å investere og ta i bruk ny teknologi og kunnskap, kunne verdens avlinger ha vokst med mellom to og en halv og fire prosent. Dersom kvinnelige bønder fikk muligheten til å produsere like mye som menn, anslår FAO at 100-150 millioner av verdens 925 millioner underernærte ville fått tilgang til mat.

Det tar tid å få kvinner inn i yrkeslivet og det krever målrettede tiltak, men de færreste land har råd til å mislykkes. Til og med Arbeidsdepartementet i Saudi-Arabia har satt i gang flere kampanjer for

I Sør-Asia og Afrika sør for Sahara er mer enn 80 prosent av kvinner sysselsatt i sårbare virksomheter (vulnerable employment)

Kilde: International Labour Organization (ILO), 2009: Global Employment Trends for Women

å få saudiere til å ta seg jobber, økonomien tillater ikke lenger at seks-sju millioner utenlandske arbeidere holder samfunnet i gang. For kort tid siden ble til og med den første yrkesmessen for kvinner avholdt. I Øst-Afrika har blant annet Virke i samarbeid med Norad satt i gang et vellykket program som retter seg inn mot kvinnelige entreprenører: entreprenørene lykkes!

Og det skjer noe når kvinnene kommer inn i yrkeslivet. Det skapes endring og utvikling. Verdensbankens World Development Report 2013 har tittelen «Jobs». I rapporten pekes det på at hvem i husholdningen

som tjener pengene ofte får konsekvenser for hvordan pengene blir brukt. Kvinner som jobber utenfor hjemmet får en annen stilling i hjemmet. Og kvinner prioriterer å bruke familiens inntekter på andre ting enn menn. Tall fra Mexico viser at jo høyere andel av en families inntekt som kommer fra en kvinnes lønnsutbetaling, jo mer brukes på mat og klær til barna, og tilsvarende mindre brukes på alkohol. Lignende funn er gjort i mange andre land. I den sørlige delen av India betydde en lønnsøkning på 90 USD i året for kvinner fra lavkastene at barnas dere gikk drøyt halvannet år lenger på skolen.

Litt forenklet kan man si at når mor tjener penger, får mor være med og bestemme. Og mor bestemmer at barna, deres skolegang og utvikling er viktigst!

Å bare bruke halvparten av et lands hjernekraft er sjelden bra for nasjonaløkonomien. Norske politikere peker gjerne på at oljen har betydd mye for Norges velstandsøkning, men faktisk har norske kvinners yrkesdeltakelse hatt enda større betydning. Da må også dette gjenspeiles i hele den norske utviklingspolitikken, også i næringslivspolitikken, og ikke bare i spesielle «kvinneprosjekter». ▣

Likestilling og verdiskaping

Likestilling er en grunnleggende verdi i det norske samfunnet. Som nærings- og handelsminister er jeg opptatt av at likestilling i tillegg til å være verdifullt for individet skaper verdier for fellesskapet. Likestilling på arbeidsmarkedet og like valgmuligheter er ikke bare et gode i seg selv, men også en kilde til bedre ressursutnyttelse. Det er en av de viktigste forklaringene på Norges sterke økonomi.

AV: TROND GISKE, NÆRINGS- OG HANDELSMINISTER

Norge har høy kvinnelig yrkesdeltakelse sammenlignet med andre land. I 2007 var yrkesdeltakelsen blant norske kvinner om lag 77 prosent, vel 10 prosentpoeng over gjennomsnittet for OECD-landene. Den høye yrkesdeltakelsen blant kvinner er avgjørende for vår verdiskaping. Kvinnens inntreden på arbeidsmarkedet har bidratt til å øke arbeidskraften i Norge, samtidig som arbeidskraften er blitt mer mangfoldig.

Samtidig med at mange kvinner er med i arbeidsstyrken arbeider 40 prosent av kvinner i Norge deltid. Tilsvarende andel for menn er kun 14 prosent. Bildet varierer fra sektor til sektor. I pleie- og omsorgsyrkene i kommunesektoren arbeider om lag 70 prosent av kvinnene deltid. I tillegg tar kvinner ut mesteparten av foreldrepermisjonen.

Lavere stillingsandeler blant kvinner enn blant menn kan gi uheldige konsekvenser for kvinners fremtidige yrkesdeltakelse og karrieremuligheter. For å motvirke dette har regjeringen introdusert flere tiltak. Full barnehagedekning gjør det enklere for småbarnsforeldre å kombinere familieliv og arbeid. Lønn under ammefri er et tiltak som skal legge til rette for økt yrkesdeltakelse for kvinner etter fødselspermisjon. Fedrekvote bidrar til å dele fødselspermisjonen mer likt mellom far og mor.

For verdiskapingen er det hensiktsmessig at kvinnene også medvirker som styrerepresentanter, entreprenører og ledere. I dag er tre av fem studenter på høyere utdanningsinstitusjoner i Norge kvinner. De besitter kompetanse som norsk næringsliv har behov for og bør nyttiggjøre seg av.

Kvoteringsreglene har bidratt til at vi i dag har økt kvinneandelen i styrer betydelig. I 1993 satt det kun 3 prosent kvinner i styrene i allmennaksjeselskapene, mens andelen i 2003 var 7 prosent. I dag er kvinneandelen økt til 40 prosent.

Regjeringen understreker også behovet for å rekruttere kvinner til lederstillinger gjennom utøvelsen av statlig eierskap. I eierskapsmeldingen fremgår det at regjeringen forventer at statlig eide selskaper utarbeider en strategi for hvordan den beste kompetansen i selskapet skal benyttes, herunder hvordan kvinner og minoritetsgrupper kan rekrutteres til topplederstillinger.

Mangfold, både i erfaringer og kulturer, er viktig for at norske bedrifter skal lykkes internasjonalt. Jeg anser arbeidet med å styrke internasjonaliseringen av norsk

Også på besøk i utlandet, i møte med andre myndigheter og utenlandsk næringsliv, legger regjeringen vekt på likestillingens betydning for verdiskaping. Vi legger til rette for seminarer hvor dette er tema. Vi diskuterer likestilling i møter med kolleger og næringslivsledere. Kvinnelig deltakelse i arbeidslivet var også et tema i næringslivsprogrammet under statsminister Jens Stoltenbergs besøk til Japan i 2012.

Kvinnens deltakelse i arbeidsstyrken varierer mellom land. Spesielt er det utviklingsland som vil ha stor produktivtetsgevinst ved å øke kvinners deltakelse i økonomisk virksomhet. Norsk utviklingspolitikk har derfor som en viktig målsetting å øke kvinners yrkesdeltakelse. Blant annet forvalter Norad en støtteordning som gir tilskudd til bedrifter som etablerer seg i land i Sør, forutsatt at deres virksomhet har utviklingseffekt.

« Kvinnens inntreden på arbeidsmarkedet har bidratt til å øke arbeidskraften i Norge, samtidig som arbeidskraften er blitt mer mangfoldig. »

næringsliv som en av mine viktigste oppgaver. Med en befolkning på kun fem millioner er Norge avhengig av handel med andre land for å skaffe de produkter og tjenester som Norge har behov for.

Også i det internasjonale arbeidet fremholder Norge at likestilling er en kilde til verdiskaping. Derfor har EFTA siden juni 2010 lagt frem et kapittel om arbeidstakerrettigheter i alle forhandlinger om frihandelsavtaler. Dette kapittelet inneholder også tema som kvinnelig yrkesdeltakelse og likestilling.

fecker i mottakerlandet. Yrkesdeltakelse blant kvinner regnes som en form for utviklingseffekt. En undersøkelse fra 2009 viser at mer enn 60 prosent av prosjektene som mottok støtte innenfor ordningen hadde et spesielt fokus på likestilling.

Norge har vist vei i likestillingsarbeidet på mange områder. Likestillingen i arbeidslivet har en positiv utvikling. Men det er fortsatt en jobb å gjøre, til beste for hver enkelt mulighet til å realisere sine evner og muligheter, og til beste for økonomien og næringslivet selv. □

Eksporterer vi 50-tallet?

Jobb for alle har blitt sett på som en helt sentral faktor i utviklingen av den norske velferden og velferdsstaten. Innen bistanden og utviklingspolitikken har fokuset imidlertid vært på andre ting, som helse og utdanning. Nå er prioriteringene i ferd med å endres, og bevilgningene til næringsutvikling over bistandsbudsjettet øker år for år. Men er sysselsetting et fokus i norsk utviklingspolitikk?

AV: ANITA SÆBØ ILLUSTRASJON: THINKSTOCK

Fra 2002 til 2011 har bistanden til næringsutvikling over det norske bistandsbudsjettet blitt mer enn seksdoblet. Dette er en trend vi også ser andre steder i verden. De europeiske finansieringsfondene for utvikling har opplevd en kraftig økning i pengestrømmen siden finanskrisen i 2008.

Det viktigste virkemiddelet

Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) er regjeringens mest sentrale utviklingspolitiske virkemiddel for å stimulere til økte investeringer og flere arbeidsplasser i utviklingsland. Og sånn vil det sannsynligvis forbli selv om regjeringen skulle skifte farge etter høstens valg. Norfunds mandat er å medvirke med egenkapital og annen risikokapital, yte lån og stille garantier til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland. Hensikten er å etablere levedyktig og lønnsom virksomhet som ellers ikke ville blitt igangsatt på grunn av høy risiko. For 2013 ble Norfund bevilget en kapitaltilførsel på 1,18 milliarder kroner. (Hvor stor del av bistandsbudsjettet er dette? Går det på bekostning av noe, og er det i så fall relevant å ha med?) Ved årets inngang hadde Norfund investert 9,1 milliarder kroner i til sammen 300 selskaper.

Pilar uten penger

Jobb for alle betyr også jobb for kvinner. Per i dag har under halvparten av alle verdens kvinner lønnet arbeid, sammenlignet

med 80 prosent av alle menn. Kvinners inntreden i det norske arbeidslivet var av stor betydning for veksten i den norske økonomien. Dette er norske politikere enige om. Norske kvinners yrkesdeltakelse har økt fra knapt 50 prosent på begynnelsen av 70-tallet til drøyt 75 prosent i dag.

Norsk bistands- og utviklingspolitikk har fem hovedpilarer, kvinners rettigheter og likestilling er en av dem. Midler til denne pilaren fordeles etter to linjer. Staten støtter kvinnespesifikke prosjekter, som prosjekter som mottar midler over den såkalte «Kvinnebevilgningen». Samtidig skal innsatsen for kvinners rettigheter og likestilling tydeliggjøres i hele bredden av norsk utviklingspolitikk, og dermed også i norsk bistandsbudsjett. Spørsmålet er om kvinners deltakelse og likestilling er synlig i næringslivsbevilgningene som går over bistandsbudsjettet.

For 2011 ble det bevilget 1 339 millioner kroner til næringsutvikling over bistandsbudsjettets kapittel 161. Prosjekter tilsvarende i underkant av 38 millioner kroner, eller 2,83 prosent av den totale tildelingen, har rapportert at de hadde kvinner og likestilling som et mål eller delmål. Ingen av prosjektene som fikk støtte via Norfund har markert at de hadde dette som en av sine målsetninger. Dette til tross for at det i statsbudsjettet understrekes at effekten for kvinner er et aspekt som skal vurderes

og følges opp i alle fondets investeringer og at Utenriksdepartementet i sine tildelingsbrev stiller krav om at Norfund skal ha et skarpt fokus på kjønnsdimensjonen i sitt virke.

Utvikling for hvem?

I Norfunds egne årsrapporter har det fram til nå kun blitt rapportert på andel kvinnelige ansatte av de sysselsatte i bedriftene som nås gjennom Norfunds investeringer. Dette sier lite om hvilken effekt investeringene har for kvinner i praksis. Heller ikke i Statsbudsjettet finner man mer informasjon.

I Statsbudsjettet for 2013 kan man lese at: «Bedriftene Norfund hadde investert i talte ved utgangen av 2011 i alt 265 000 årsverk, mot 165 000 året før. 33 pst. var kvinner». Dette stemmer dersom man tar utgangspunkt i den totale arbeidsstokken i bedriftene, men dersom man tar utgangspunkt i Norfunds vektde andel av de sysselsatte, er bare 22 prosent kvinner. Bakgrunnen for dette er at de sektorene hvor det er høyest kvinneandel også er de sektorene med høyest antall sysselsatte. Men disse er ikke de sektorene hvor Norfund har sine største investeringer og dermed har den høyeste andelen sysselsatte. Rundt halvparten av Norfunds investeringer for 2011, gikk til sektoren fornybar energi, og dette er en prioritering som regjeringen vil videreføre. Her var det imidlertid kun tre prosent

av de sysselsatte i bedriftene som ble nådd av fondets investeringer, kvinner. Mange av kvinnene som nås gjennom Norfunds investeringer er kvinner som er tilknyttet mikrofinansforetak. Mikrofinans er et viktig tiltak som har bidratt til å løfte millioner av mennesker, mange av dem kvinner, ut av fattigdom. Samtidig er det viktig at næringstiltak for kvinner ikke reduseres til kun å handle om mikrokreditt og dermed også investeringer på mikronivå. Kvinner må også få informasjon om og tilgang til de større finansieringsmekanismene.

Rapporten «Bistand eller butikk? Norsk næringsliv som bistandsaktør», lansert av Forum for Utvikling og Miljø og Kirkens Nødhjelp tidligere i år, påpeker problemene med å måle utviklingseffekt av norske næringslivsinvesteringer som skjer med midler fra bistandsbudsjettet. Rapporten viser at norske myndigheter i liten grad etterspør utviklingseffekter ut over lønnsomhet. Bedre og mer relevante utviklingsrettede rapporteringskrav og en systematisk oppfølging av disse er blant hovedanbefalingene i rapporten.

Har du en lønn du kan leve av?

Norfund er en viktig aktør for næringsutvikling og fattigdomsbekjempelse, men det må sikres at milliarder av kroner ikke

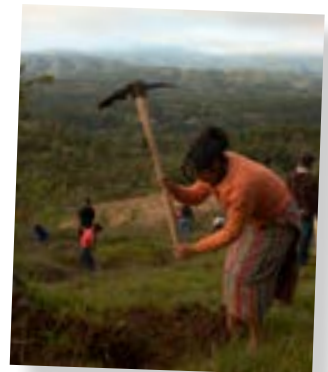
går til kjønnsblinde investeringer. Dette er også politikernes ansvar. Det er utviklet ulike verktøy som kunne vært brukt av Norfund for i større grad å måle den reelle utviklingseffekten av fondets investeringer for kvinner. Helt konkret, så kunne man spurt om kvinnene som nås gjennom Norfunds investeringer er ansatt i formell eller uformell sektor, om de er fulltidsansatte, har en lønn de kan leve av, hvor i bedriftshierarkiet de befinner seg og om de har en posisjon som tillater dem å fatte beslutninger av betydning for andre enn dem selv.

Kvinnernes økonomiske deltakelse er selvsagt et spørsmål om kvinners rettigheter, men det er også smart økonomi. Vi vet at kvinner bruker inntekten sin på en annen og mer utviklingsrettet måte enn menn. Kvinner som er yrkesaktive viser dessuten vei for andre og fungerer som rollemodeller. Det har blitt jobbet systematisk for at flere jenter skal gå på skolen og dette har gitt resultater. Nå må det jobbes like systematisk for å gi kvinner innpass i yrkeslivet. Hvis ikke står Norge i fare for å eksportere 50-tallets norske arbeidsmarked.

Kvinner må med for at velstand skal skapes, ikke bare når velstand skal fordeles. Å skape arbeidsplasser er som regel god utviklingspolitikk, men å skape arbeidsplasser for kvinner er enda bedre utviklingspolitikk. ▣

Uformell sektor

Når vi snakker om uformell sektor menes landbruksarbeidere, de som jobber hjemme, hushjelper, selvstendig næringsdrivende, ubetalte familiearbeidere og ansatte i uregistrerte bedrifter. Disse mangler rettigheter og sikkerhet.

Kvinner i afrikansk landbruk:

Matsikkerhet og økt produksjon?

TEKST OG FOTO: RANDI KAAR HUS, FØRSTEAMANUENSIS, NORAGRIC: UMB

05.05.2011 11.41

Møte for kvinnelige entreprenører
i Nampula, Mosambik

Høsten 2012 lanserte Utenriksdepartementet sin strategi Matsikkerhet i et klimaperspektiv (Strategi 2013-2015). I forordet står det: «Støtte til utvikling skal komme småskala matprodusenter til gode. Et stort antall av disse er kvinner. En styrket stilling for kvinner i landbruket er en forutsetning for økt matsikkerhet, og for en jevnere fordeling av ressursene.» Et hovedkapittel i strategien handler om muligheter og utfordringer i det afrikanske landbruket. Strategien sier at kvinners rolle i afrikansk landbruk er helt grunnleggende for matsikkerhet og ernæring, men at kvinner i fremtiden kan spille en langt viktigere rolle «dersom de gis like rettigheter og vilkår som mannlige bønder» (Strategi 2013-2015, s. 14).

Produksjonen må opp

På Institutt for internasjonale miljø- og utviklingsstudier ved Universitetet på Ås har jeg over et tiår hatt muligheten til å delta i forskning om landbruk og ressursforvaltning med et særlig fokus på det sør-østlige Afrika: Malawi, Tanzania og Mosambik. Selv om det er ganske stor variasjon i andre forhold, ser vi at kvinners grunnleggende rolle i småskala landbruksproduksjon er et fellestrekk på tvers av landegrensene. Vi ser at kvinner har et hovedansvar, ikke bare for å lage mat og sørge for at barna får mat, men for å produsere mat til hele husholdet. Et talende eksempel kommer fra et pågående forskningsprosjekt sør i Tanzania. I dette området er polygami vanlig (en mann kan gifte seg med flere kvinner). Det er menn som (etter patrilineære normer) tradisjonelt arver jord, mens kvinner får tilgang og bruksrett til jord gjennom ekteskap. En av våre kvinnelige informanter forklarer at et hovedansvar i kvinne- og morsrollen nettopp er å dyrke jorda for å skaffe mat: «Hvis du klager og sier at tiden ikke strekker til for all jobbingen på åkeren, at mannen ikke hjelper til, eller at det ikke er nok mat til barna, blir du bare spurt: Fikk du ikke en hakke? Fikk du ikke tildelt et jordstykke da du giftet deg?»

Kvinnene produserer ikke bare mat for eget hushold. Alle småskala matprodusenter er avhengige av noe inntekter fra salg eller lønnsarbeid. Ifølge Strategien

Matsikkerhet i et klimaperspektiv er det nødvendig å øke den markedsrettede matproduksjonen gjennom nye investeringer; også kvinnelige småbrukere må øke sin produksjon for å nå målet om matsikkerhet.

Landrettigheter er ikke nok

I det sør-østlige Afrika ser vi i våre studier et nokså klart skille mellom arbeidsinnsats i landbruket og makt og kontroll med ressurser. På lokalplan, også i samfunn der det tradisjonelt er kvinner som arver jord (etter matrilineære normer), ser vi

te utfordret tradisjonelle normer. Først hadde de fått landsbylederen til å tildele kvinnegruppen et eget stykke land for dyrking av grønnsaker. Så fikk de støtte til redskaper og såfrø fra en lokal ikke-statlig organisasjon (NGO). Her kunne ektemenn vanskelig kreve kontroll over salget av produksjonen, og kvinnegruppen satt igjen med hele inntekten. Kvinnegruppen hadde tatt navnet Kachilenga – «Å ha hastverk er ikke det samme som å nå målet!»

Lenger sør Mosambik hadde en annen NGO satset på et program for «emerging

« Hvis du klager og sier at tiden ikke strekker til for all jobbingen på åkeren, at mannen ikke hjelper til, eller at det ikke er nok mat til barna, blir du bare spurt: Fikk du ikke en hakke? Fikk du ikke tildelt et jordstykke da du giftet deg? »

at landrettigheter i seg selv ikke gir kvinner kontroll over andre ressurser. Selv om kona har produsert maisen som selges på markedet – på egen jord – er det oftest mannen som får kontroll med inntekten av salget. Dette aksepteres gjerne som etablerte kjønnsroller. Kvinner tar ansvar for produksjon av mat i husholdsfæren; menn har ansvar for relasjoner utenfor husholdet og kontroll med ressurser i markedssfæren. Økt markedsretting av matproduksjonen kan her gjøre kvinners spillerom for forhandlinger om ressurser og beslutninger innenfor husholdet mindre, slik at maktbalansen forskyves i kvinnes favør. Spørsmålet blir: Hvordan satse på økt landbruksproduksjon uten at kvinner blir mer overarbeidet, underbetalt og marginalisert både i husholdsfæren og i markedet for landbruksvarer?

Hastverk er lastverk

I Mosambik besøkte jeg en kvinnegruppe i provinsen Niassa helt nord i landet. Her har kvinner tradisjonelt hatt tilgang til jord gjennom matrilineær arv. Problemet, fortalte kvinnene, var at når menn bringer landbruksprodukter til markedet for salg, får de også kontroll over inntekten av salget. Kvinnene hadde etablert et prosjekt som «gikk utenom», men ikke direk-

farmers» – småbønder med potensiale for økt markedsproduksjon. For å delta måtte hver enkelt småbruker disponere ti hektar jord. Også i dette området har kvinner tradisjonelt eid land. Men i programmet var det flest menn. De hadde kjøpt noen hektar, leid noen hektar, og stilte i tillegg med konas land. Deltakerne i programmet fikk tilgang til ny teknologi, lån, veiledning og markedsinformasjon. Man kan si at de mannlige deltakerne viste nettopp den entreprenør-ånd som skal til for å utvikle afrikansk landbruk. Men for å delta i programmet og kvalifisere som «emerging farmers» måtte lokale kvinner i tillegg utfordre etablerte kjønnsroller og ansvar i eget hushold. Men noen kvinner fikk også det til!

Hva kan vi trekke ut av disse eksemplene? Hvis målet er å øke landbruksproduksjonen i Afrika gjennom satsing på kvinner som småprodusenter, er det ikke tilstrekkelig å gi kvinner – på papiret – «like rettigheter og vilkår som mannlige bønder» (Strategi 2013-2015, s. 14). En satsing må konkret ta utgangspunkt i lokale kvinners situasjon, arbeid og ansvar. Det vil si at tiltak og investeringer må målrettes mot kvinner for å gi et løft til småskala matproduksjon i Afrika ■

The sky is the limit

More skills make more produce make more money. These are the causal effects that thousands of Ugandan women are learning to master in order to start successful businesses.

TEXT/PHOTO: REBECCA BIRUNGI AND MARGARET SENTAMU (EDITED BY FOKUS)

“The sky is the limit,” says Margaret Kayiza. She is the Chairperson at Kiwenda Horticulture Farmers Association (KHFA). The association is one of 17 community based women’s organizations that has benefitted from the Strengthening Women Entrepreneurship Project (SWEP).

Since 2008, more than 3000 women have learned entrepreneurial skills through the SWEP project. This has resulted in 140 business plans, almost 1000 new jobs, and a 200 percent increase in sales.

In addition to knowledge and skills, the women gain self-confidence. “Before, fear was one of our greatest challenges, and it hindered progress. We did not know how to speak, or how to promote our products. We were simply scared,” Kayiza explains, “but now we are able to believe in ourselves.”

The project is directed at both urban and rural women. The goal is to provide sustainable jobs and enhance economic growth. SWEP provides gender-sensitive training and business support in urban and rural

areas of Uganda for women who plan to start a business or women entrepreneurs who already run small and medium enterprises.

Small adjustments, large rewards

New marketing and accounting skills have made Jane Nampijja and Alice Masajjage’s businesses flourish.

“We had difficulty in marketing our goats, but now we are tapping into the Rwandan market. We are now able to sell 100 goats a month instead of 40. We have 300 goats currently awaiting sale, but altogether we have 2500 goats,” Jane says.

Alice rears chickens. In the past, she didn’t know how much chicken feed she should give them. “After receiving training in financial records keeping, I am now very certain that 200 chicks consume 24 kilograms a day. As a result, underfeeding or

« By gaining knowledge of business management, women in Kiwenda and else-where in Uganda have been empowered to improve their livelihoods. »

wastage has been brought to a bare minimum,” she says confidently.

In Kiwenda village, 18 miles from Uganda’s capital Kampala, KHFA members make wine from pineapple or passion fruit. They also produce juice using citrus fruits such as pawpaw, pineapple and oranges.

The business of KHFA has taken off since its staff was trained through the SWEP program. Grace Nanono, treasurer at KHFA, says, “Before the training, KHFA lacked adequate funds to buy quality bottles, and it lacked skills in packaging, labeling and marketing. Only people in the village knew of us.”

By improving the packaging and labeling, the products’ shelf life was expanded. “Our juice can now last for 12 months instead of 6. Our sweet wine can last for more than 25 years,” Kayiza explains. “Enterprise-Uganda has linked our Association to the Uganda National Bureau of Standards. Our products are now awaiting official certification,” she clarifies.

Kayiza’s 20-year-old daughter, Harriet Nambemba, who does marketing for KHFA, says that getting the juice certified is a

priority. In order to do that, the association must raise 2 million Ugandan Shillings (about \$770) for the certification fee. “This will help us do business within the law, and our products will be sold beyond the current 12 kilometers,” she adds.

Women empowered

KHFA-members have devised strategies to spread their newlyacquired skills. At least once a week, they pass on the knowledge and skills to children, promoting family businesses. As they learn how to do accounting, the children get involved in the marketing and selling of the produce.

Accounting skills have helped the women keep track of expenses and profits. “We can now control the money and conduct audits,” Kayiza explains.

As a result of the SWEP program, KHFA-members have been able to increase their household incomes eightfold, as well as cut expenditures by growing their own food.

By gaining knowledge of business management, women in Kiwenda and elsewhere in Uganda have been empowered to improve their livelihoods.

Harriet Nambemba shows off the extractor machine,

“I have seen these women struggle for long, but I’m happy that their interaction with Enterprise-Uganda is paying off. It is no wonder that increasingly more women and men want to join KHFA,” concludes a local leader in Kiwenda. □

SWEP is supported by the Government of Norway in partnership with the Government of Uganda, and implemented by Enterprise-Uganda.

A majority of women work in the informal sector. Currently, more than half of all employed women in the world, 53 per cent, work in vulnerable employment as unpaid family workers and own-account workers—employment that lacks security and benefits.

Kilde: International Labour Organization (ILO), 2009: Global Employment Trends for Women

Hovedorganisasjonen Virke er ingen vanlig bistandsaktør. Men siden norsk utviklingspolitikk det siste tiåret har fått økt fokus på handelsrettet utviklingssamarbeid, så trengs det også utradisjonelle aktører.

Nye handelsruter i Øst-Afrika

TEKST: ANITA SÆBØ

Kurvene er designet av Ceannis og produsert av og med råvarer fra Uganda. Her fotografert sammen med andre varer i Ceannis' showroom i Stockholm. Foto: Ceannis Living Accessoires AB

«Dere kan handel», sa Norad til Virke i 2002 og tok initiativet til et samarbeid som nå har vart i ti år. Arbeidsgiverorganisasjonen, som tidligere het Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon, representerer over 16 500 virksomheter med mer enn 220 000 ansatte fra alle ledd i verdikjeden innenfor handelsnæringen, pluss en rekke andre næringslivsområder.

Studenter og rollemodeller

Et forsøksprosjekt i Vietnam i 2006 førte til en femårig avtale mellom Virke og Norad om å utvikle privat handel, industri og kommersielle institusjoner i Vietnam, Uganda og Indonesia. Underveis ble det gjort flere positive erfaringer med å jobbe med kvinnelige entreprenører og Virke fikk spørsmål om fortsatt samarbeid fra ulike kvinneorganisasjoner i Øst-Afrika. I 2009 ble et program for kvinnelige entreprenører etablert og programmet er nå inne i sin andre periode. Hovedformålet med The Women Entrepreneurship Development Programme (WED) er å drive kunnskapsoverføring og videreutvikle kvinnelige entreprenører i regionen slik at de blir sterkere og forbedrer konkurransevnen både på det regionale og internasjonale markedet. De neste to årene skal kvinnelige entreprenører fra Uganda, Kenya, Tanzania og Etiopia lære hvordan de gjennom merkevare- og identitetsbygging kan tilføre merverdi på varene de produserer og dermed kan etablere enda flere arbeidsplasser og få en høyere pris for varene de omsetter.

Programansvarlig Cathrine G. Jahnsen i Virke har fulgt programmet i Øst-Afrika siden oppstarten og kan fortelle om svært dedikerte deltakere. «Samtlige av de 18 deltakerne som fullførte den første delen av studieopplegget deltar også i del to, og vi og foreleserne har sett enorme forbedringer siden oppstarten. Flere av deltakerne har opprettet egne nettsider for salg og har langt mer spissede forretningsplaner enn hva som var tilfellet da vi satte i gang.»

Deltakerne i WED er igjen mentorer for grasrotkvinner som ønsker å etablere eller forbedre egen business. «Vi ser at mange av mange av dem har blitt til rollemodeller for kvinner i sine egne distrikter,» forteller Jahnsen.

Programansvarlig i Virke, Cathrine G. Jahnsen
Foto: Stian Johansen/Virke

Direktøren må med

Opplæringen er dialogbasert og «hands on». Dette betyr at deltakerne fortløpende får prøvd ut det de lærer, og at de også kan lære av hverandres erfaringer. «Think smart» er et nøkkelord for programmet. Flere av Virkes medlemmer med relevant kompetanse har blitt trukket inn i opplæringen, men Jahnsen er tydelig på at hensikten med programmet ikke er å etablere lokale bedrifter som kan eksportere billige varer til Norge. Bedriftene skal benytte sine komparative fortrinn og utvikle nye produkter med tydelig merverdi for kundene, uavhengig av om de på sikt har mål om å eksportere til Norge eller Kina.

Deltakerne i programmet er ressurssterke kvinner som allerede har kommet et godt stykke på vei, men som for eksempel trenger mer kunnskap om hva en investor krever, eller hjelp til å bygge en sterkere merkevare. Kvinnene kommer fra selskaper som selger livstils- eller matprodukter. Jahnsen er opptatt av at opplæringen og planene som utarbeides hele tiden må være forankret hos ledelsen. «Det holder ikke å sende sekretæren på kurs. Dette har også vi i Virke tatt innover oss og blant annet understreket med å gi vår egen administrerende direktør, Vibeke H. Madsen, en synlig rolle i programmet.» □

Svangerskap og fødsel

Antall kvinner som dør under svangerskap eller fødsel har gått ned i alle deler av verden. I 1990 var det 440 dødsfall per 100 000 fødsler i utviklingsland. I 2010 var tallet 240. I Afrika sør for Sahara dør fortsatt 500 kvinner per 100 000 fødsler. Kun 45 prosent av fødslene i regionen assisteres av kvalifisert helsepersonell, som leger og sykepleiere. I utviklingsland generelt har andelen fødsler med helsepersonell steget fra 55 prosent i 1990 til 65 prosent i 2010.

Kilde: FN-sambandet

BY: **LORENA COTZA,**
JOURNALIST AND FORMER
VOLUNTEER FOR
PROGRESSIO ICS

Belgis Suyapa (on the right) participating in COMUCAP's bakery training session. Photo: Lorena Cotza

Challenging Destiny: **Women in Honduras Fight for their Rights**

Nancy Hernandez Contreras defines herself as a fighter. She grew up in a broken and poor family, in a small town in the southwest of Honduras. At the age of ten, she started working as a cleaner. Higher education for girls is not a priority in her country — women are expected to spend their lives within the four walls of their homes.

Ambitious and enterprising women are not accepted in the Honduran society. But Nancy refused to conform to what society demanded from her. Instead she followed her dreams.

Granted a scholarship given by a local women's cooperative, Nancy went to study at the School of Coffee Tasters, achieving

a professional diploma in coffee cupping. She put all her energy into her studies. Today she is a successful and passionate entrepreneur who runs two coffee shops in her hometown, Marcala.

“For me, coffee is not only my work, it's my life,” says Nancy with a proud smile. “Studying and learning everything about

coffee has changed my personal life, my economic situation, my destiny. When I started out it was like swimming against the current, as it is common opinion that only men can be entrepreneurs. Still there are only five women working as coffee tasters in Honduras.”

In many other countries, Nancy’s life may seem an ordinary story. In Honduras, it is an exceptional one.

Women are heavily discriminated in the labor market. While 64.8 percent of the male population has work, only 34.5 percent of the women are employed.

“Honduras is a patriarchal society, with a strong sexual division of labor,” says Dr Maria Virginia Diaz, researcher at the Centre of Women Studies in Tegucigalpa. “Men occupy the public space, while women are confined to the domestic work or to prostitution.”

According to Dr Diaz, poverty affects women more than men, and globalization is having negative impacts on women. With the new transnational economy,

force, Chinese and other foreign entrepreneurs show great interest in opening factories in Honduras.

At assembly plants run by overseas companies, also called the maquilas, young women constitute 69 percent of the work

raise their voices, creating organizations that work to make “women empowerment” a reality.

COMUCAP, a cooperative formed by 256 indigenous Lenca women in Marcala, is one such organization. For 20 years,

“The possibility to generate their own income is particularly important for women victims of domestic violence, as they feel more confident to report their partner to the police or to divorce him, without fearing economic instability.”

force. Women tend not to be hired if they are pregnant or if they have young children. Yet, 40 percent of the women are single mothers who have to provide for their children, forced to put up with abuse in their working environment. They are made redundant if they get ill, and they are forced to work long, difficult shifts for minimum pay.

Reina Rumilda is concerned about her daughter who works at one of these plants in San Pedro Sula: “My daughter had to sign a paper saying she wouldn’t ask for benefits or holidays, and that she wouldn’t complain about her company to anyone. I told her to report this situation to the Office of the Woman, but she refused. She was afraid of being fired.”

Reina is a member of the Network Against Violence, an NGO supporting women survivors of domestic and work-related abuse. Violence against women in Honduras has escalated in the last decade. The most worrying symptom of this trend is that the number of femicides — killing of women by men because they are females — has more than doubled over the past ten years. According to the Special Report on the Violent Death of Women, 606 women were killed in Honduras in 2012.

It’s a bleak scenario, but hopes are high that the 40 percent of the Honduran population, those under 14, can generate a better future. In urban and rural areas alike, more and more women are coming together to

COMUCAP has been promoting women’s rights, developing projects of environmental sustainability and organic agricultural production. The members are offered micro-credit loans, technical support, literacy programs, advocacy and awareness campaigns, as well as a plot of communal land to cultivate.

The possibility to generate their own income is particularly important for women victims of domestic violence, as they feel more confident to report their partner to the police or to divorce him, without fearing economic instability.

“The support given by COMUCAP is incredible,” says Belgis Suyapa, a 23-year-old member of the cooperative. “Thanks to them, I had the opportunity to participate in trainings on women’s rights, and to go to Germany to promote COMUCAP’s coffee in a fair trade event.

“In my community, girls as young as 13 already have children. Often their partner leaves them, forcing them to abandon school in order to take care of children. But I know that I want a different life. I want to keep studying and learning, and I want to be able to choose my own future,” Belgis says.

Belgis and Nancy have fought to achieve their dreams in a country where women are only expected to raise children and feed their husband. By knowing their rights, they were able to make them a reality. □

Nancy Hernandez working as International Judge during a coffee cupping session
Photo: private

Honduras has become the “industrial park of China.” Given its strategic position, its proximity to the US and its cheap labor

SECTION

3

Utvikling og sosial beskyttelse

Utdanning blir gjerne sett på som nøkkelen for å oppnå andre rettigheter og utvikling. Skolegang øker muligheten for lønnet arbeid og for at kvinner i neste omgang selv skal kunne bestemme om og når de vil gifte seg, om hvorvidt de vil ha barn og hvor mange og når, og det øker sjansene for å bryte ut av skadelige forhold. Utdannede og økonomisk uavhengige kvinner har gjerne bedre forutsetninger for å delta i og påvirke det samfunnet de lever i – både politisk, sosialt, økonomisk og kulturelt. Men sammenhengen går også motsatt vei. Gjennom å få oppfylt andre rettigheter, som tilgang på prevensjon og abort, øker sannsynligheten for at kvinner får fullført sin utdanning og kan delta i yrkeslivet.

Å stenge gapene som finnes mellom menn og kvinners reelle rettigheter og muligheter er en sammensatt prosess, noe artikkelen fra Jeni Klugbank i Verdensbanken viser. 70 prosent av de aller fattigste i verden er kvinner. Lønnet arbeid er en sentral faktor for å bekjempe fattigdom, og samtidig må arbeidsplassene være trygge. Det finnes en rekke konvensjoner, lover og retningslinjer som skal beskytte kvinner og menn i arbeidslivet, men ofte blir jaget etter profitt viktigere enn arbeidstakerrettighetene. I fjor høst ble vi nok en gang presentert for skremmende rapporter om kvinners arbeidsvilkår i tekstilindustrien i Bangladesh. Etter overskrifter som: «Jobber til de svimer av for 2-3 kroner timen», og artikler og innslag som viste tilnærmede slaveforhold i tekstilfabrik-

kene som den svenske kleskjeden Hennes & Mauritz får sine klær produsert ved, valgte mange forbrukere å markere sin motvilje med boikott. I hvert fall for en periode.

Framtiden i våre hender opplyser at tekstilindustrien sysselsetter rundt 3 millioner personer i Bangladesh. 90 prosent av arbeiderne er kvinner, mange av dem unge kvinner fra landsbygda. For mange jenter og kvinner er dette den eneste jobbmuligheten de har, og faktisk er det en jobbmulighet som kan virke motiverende i forhold til utdanning. Det viser seg at når tekstilfabrikker etablerer seg, øker antallet jentebarn som blir innmeldt ved de lokale skolene i nærheten. Altså velger foreldrene å sende døtrene på skolen hvis de vet at det

FOTO: FRAMTIDEN I VÅRE HENDER

på sikt kan innebære jobbmuligheter for døtrene. Plutselig blir en utdannet jente noe mer enn bare en brud man kan kreve litt høyere medgift for.

Slike positive bivirkninger unndrar likevel ikke tekstilindustrien fra ansvaret om å sikre levelønn og trygge arbeidsplasser for sine arbeidere. Tekstilindustrien står for 80 prosent av importinntektene og mesteparten av eksporten går til Europa og USA. H&M og andre store kleskjeder får klærne de selger produsert på en måte som bryter arbeidstakernes rettigheter og er helseskadelig. Fremtiden i våre hender krever at merkevaregigantene må ta ansvar for å sikre bedre lønn og arbeidsforhold for tekstilarbeiderne. H&M svarer at de kontinuerlig jobber på det høyeste

politiske nivå for å øke grunnlønnen i land hvor klærne deres produseres.

Tekstilindustrien viser hvor globalisert verdensøkonomien har blitt. Og den har vokst. Verdens økonomi er fem ganger så stor som for 50 år siden, og vi er bare dobbelt så mange mennesker på jorda. Lenge har økonomer og politikere ment at økonomisk vekst alene vil kunne bidra til at økonomiske forskjeller utjevnes. Denne myten er i ferd med å bli tatt av dage.

I april lanserte den rødgrønne regjeringen stortingsmeldingen «Dele for å skape – Demokrati, rettferdig fordeling og vekst i utviklingspolitikken». Budskapet er at vekst er nødvendig, men at utjevning bare kan skje ved at godene fordeles. Som Utviklingsminister Heikki Eidsvoll

Holmås poengterte da han la fram stortingsmeldingen: Vi har mer enn nok penger på denne planeten—vi må bare fordele dem bedre.

I forhold til arbeid er det viktig at både kvinner og menn har trygge jobber. Samtidig må det forhindres at kvinner blir dobbeltarbeidende når de går inn i yrkeslivet. I FOKUS' svar på regjeringens stortingsmelding «Dele for å skape – Demokrati, rettferdig fordeling og vekst i utviklingspolitikken» er vi derfor blant annet opptatt av at far må på banen og bli en reell omsorgsperson når mor går ut i jobb. Norske erfaringer med pappaperm og fedrekvoter er gode eksportprodukter. **□**

Dele for å skape

Skribent og kommentator Halle Jørn Hanssen mener at fordelingsmeldingen representerer «et paradigmeskift innen norsk utviklingspolitikk.» Redd Barnas generalsekretær Tove Romsaas Wang mener Holmås tar «internasjonal ledelse i nyskapende utviklingspolitikk.» «Norge står i fare for å bli hele verdens sosialkontor,» sier FrPs Peter N. Myhre mindre entusiastisk.

TEKST: FOKUS

Utviklingsminister Heikki Eidsvoll Holmås lanserte stortingsmeldingen *Dele for å skape. Demokrati, rettferdig fordeling og vekst i utviklingspolitikken* på Blå i Oslo fredag 5. april. Meningene om «Fordelingsmeldingen», som den også kalles, har vært mange.

For å bekjempe fattigdom er Holmås opp tatt av at det må skapes arbeidsplasser med en lønn man kan leve av. Men stortingsmeldingen er også et signal om økt innsats for at land skal sikre egne skatteinntekter og bekjempe skatteflukt til skatteparadis. Norge vil også støtte uavhengige eksperter som skal hjelpe fattige land med

å reforhandle urimelige kontrakter med flernasjonale selskaper. Et av regjeringens mer konkrete tiltak er å satse på såkalte betingede pengeoverføringer.

«Norge vil støtte land som selv ønsker å bygge opp ordninger med direkte pengeoverføringer, spesielt rettet mot kvinner. Forskning viser at slike ordninger hjelper for å redusere sult og gi barn tilgang til utdanning og helse,» sa utviklingsministeren på Blå.

Mens Hanssen og Romsaas Wang mente at stortingsmeldingen representerer nye tanker og prioriteringer, var Myhre ute i Aftenposten og advarte mot at tiltakene

som skisseres i meldingen vil gjøre Norge til hele verdens sosialkontor.

Hvem er de fattige?

FOKUS mener at fordelingsmeldingen potensielt sett er et viktig dokument. Den kan ta oss forbi en utviklingspolitisk debatt som ofte framstår som en polarisert kamp om å skape økonomisk vekst eller å fordele godene. Gjennom stortingsmeldingen evner man å løfte blikket og peke på noen av de viktigste utfordringene, og ikke minst løsningene, for å skape både mer rettferdig vekst og fordeling, mellom land og innad i land.

Innledningsvis i meldingen stilles spørsmålet «Hvem er de fattige?». Meldingen peker blant annet på at en stadig større del av verdens fattige bor i mellominntektsland. Et annet, helt sentralt utviklingstrekk, nemlig det vi kaller en feminisering av fattigdommen, er imidlertid utelatt. 70 prosent av verdens fattige bor i dag i mellominntektsland. Samtidig er 70 prosent av verdens aller fattigste kvinner. Dette er en faktor som ikke kan utelates hvis rettferdig fordeling skal kunne oppnås og som også må gjenspeiles dersom man skal få til en helhetlig norsk bistands- og utviklingspolitikk hvor også de store budsjettpostene brukes til å fremme kvinners rettigheter og deltakelse.

Hvem skal være med og fordele?

Fordeling handler om politikk. Innføring av minstelønn og betingede kontantoverføringer i ulike land i Latin-Amerika kom som et resultat av flere partiers politiske

prioriteringer. Hvem som er med på å utforme politikken får konsekvenser for politikken innhold. Vi vet for eksempel fra Rwanda at da halvparten av setene i parlamentet ble besatt av kvinner ble det gjennomført lovendringer knyttet til vold og jord som endelig sikret kvinner deres formelle rettigheter. Arbeidet for å fremme kvinners politiske deltakelse går sakte. I 1975 var knapt elleve prosent av verdens parlamentarikere kvinner. I 2013, nesten førti år seinere er tallet i underkant av tjue prosent. Fortsatt finnes det land hvor kvinner ikke har stemmerett eller ikke er representert i landets lovgivende organ.

Fordelingsmeldingen slår fast at likestilling vil være et sentralt element i arbeidet med demokrati. Arbeidet for kvinners politiske deltakelse vil være særlig sentralt når man støtter opp om demokratiske støttespillere og menneskerettighetsforkjempere innenfor sivilsamfunn, akademia og media. FOKUS etterlyser imidlertid et større fokus på å rekruttere kvinner inn i folkevalgte organer, som parlament og valgte politiske forsamlinger på lokalt nivå. Under den arabiske våren var kvinner svært aktive for å fremme politisk endring, men nå når nyvalgte parlamenter settes sammen er kvinner fraværende. Det har blant annet vist seg at mange egyptiske kvinner ikke engang hadde identitetskort som er nødvendig for å kunne delta i valg. Kvinners tilstedeværelse i parlamentene er viktig ettersom det er her lover og budsjett skal vedtas. Norge er blant de landene med høyest politisk deltakelse for kvinner. Denne erfaringen må vi dele!

Økonomisk selvstendige, men ikke dobbeltarbeidende

Flere steder i stortingsmeldingen vises det til positive, norske erfaringer med hvordan man øker kvinners yrkesdeltakelse. Norske erfaringer tilsier at innsatsen må rettes inn mot flere fronter. Likestillingen i Norge kom som en konsekvens av kvinners tilgang til utdanning, men også prevensjon og abort. FOKUS ser det derfor som svært positivt at meldingen setter seksuell og reproduktiv helse og rettigheter i sammenheng med kvinners øvrige rettigheter, blant annet økonomiske. Kvinners omsorgsoppgaver for barn, syke og eldre er en annen viktig bremsekloss for kvinners yrkesdeltakelse. Offentlig tilbud som barnehager frigjør tid for kvin-

« Vi ønsker økonomisk selvstendige kvinner, men ikke dobbeltarbeidende kvinner. »

ner til å ta lønnet arbeid, samtidig som det skaper arbeidsplasser. Vi ønsker økonomisk selvstendige kvinner, men ikke dobbeltarbeidende kvinner. Derfor mener FOKUS at norske erfaringer knyttet til offentlige omsorgstjenester, pappapermisjon og fedrekvoter må være et viktig perspektiv når regjeringen vil fremme kvinners mulighet til å delta i yrkeslivet.

Likestilling for utvikling

Basert på norske erfaringer og kompetanse har Norge etablert programmene «Olje for utvikling» og «Skatt for utvikling». Nå etterlyser vi «Likestilling for utvikling». Betydningen av norske kvinners innpass i arbeidslivet for landets økonomi blir understreket i meldingen, og det blir gjerne sagt at kvinners yrkesdeltakelse har hatt mer å si for den økonomiske utviklingen enn oljen. Når vi i dag internasjonalt ser en feminisering av fattigdommen og kvinner fortsatt sliter med å komme inn på arbeidsmarkedet, bør det ligge erfaringer og kompetanse i Norge som kan være relevant for andre land.

Regjeringen vil etablere et norsk nettverk som kan dele erfaringer med fordelings- og velferdspolitikken med land som etter spør det. Vi både håper og forventer at kjønn og likestilling blir et viktig aspekt innen dette nettverket. Samtidig etterlyser vi et lignende nettverk som har likestilling og kvinners rettigheter som sitt kunnskapsfelt og som kan bidra med innspill til land som etterspør kompetanse på for eksempel kvinners deltakelse innen

utdanning, yrkesliv, politikk og så videre. FOKUS er en paraplyorganisasjon bestående av 75 kvinneorganisasjoner og kvinneutvalg fra ulike deler av samfunnet og som gjerne kan bidra inn i et nettverk eller program av denne typen.

Hvor ble det av oljefondet?

Statens pensjonsfond utland er totalt utelatt fra meldingen. Å utelate oljefondet fra en stortingsmelding som omhandler rettferdig fordeling og vekst framstår som merkelig og FOKUS mener at dette også bryter med prinsippet om norsk samstemt politikk for utvikling. Fondet har potensialet til å være Norges viktigste virkemiddel for å bidra til mer rettferdig vekst og fordeling i verden – uten at dette trenger å bryte med fondets krav knyttet til fortjeneste og risiko. Vi vet at Oljefondet lenge var en del av meldingen, for så å forsvinne ut for den endelige versjonen forelå. Det er ikke vanskelig å se for seg at det har vært en tau-trekking mellom Finansdepartementet og Utenriksdepartementet, hvor sistnevnte gikk tapende ut.

Stortingsmeldingen Dele for å skape. Demokrati, rettferdig fordeling og vekst i utviklingspolitikken peker ut en kurs som kan sette Norge i førerretet når ny utviklingspolitikk skal skapes. Men da trenger utviklingsminister Holmås mektige venner, både innen innflytelsesrike institusjoner som FN og Verdensbanken, men også i egen rødgrønn regjering. ■

Skolegang

På verdensbasis er det nå 97 jenter per 100 gutter i grunnskolen. Likevel er det noen regioner som trekker ned, og som gjør at det fortsatt er flere gutter enn jenter som går på skole. I Sør-Asia, Vest-Asia og Nord-Afrika utgjør jenter henholdsvis 55, 65 og 79 prosent av barn som ikke går på skole.

Kilde: FN-sambandet

BY: **JENI KLUGMAN,**
DIRECTOR OF GENDER
AND DEVELOPMENT,
WORLD BANK

Women and girls have achieved vast gains over the past three decades. Gender gaps in education have diminished, life expectancy for women has increased and we have seen a large decline in fertility rates. Despite economic growth and improvements in human development around the world, persistent gaps remain.

Gender Equality and Development

We know that nearly four million women go missing from the global population annually, because of sex-selective abortions, infant and maternal mortality and other gender-specific risks women face during their lives. Women still control fewer assets, have less influence over household and community decisions, and are largely underrepresented in national

decision-making, comprising only 20 percent of parliamentarians worldwide. We also know that violence against women is endemic around the world, with estimates suggesting that at least 510 million women will be abused by an intimate partner in their lifetime.

For too many girls and women, opportunities to thrive continue to be preordained at birth. This is unacceptable. Now more

than ever, we need to stand united to ensure that disparities are redressed, and create a world in which boys and girls have the ability to pursue the same opportunities from the day they are born.

Our 2012 World Development Report (WDR 2012) looked at gender equality and development. It highlighted that equality for women and girls is a devel-

opment goal in its own right; and, found that social and economic development advances faster when women and girls have equal access to public services and economic inputs, have an equal say in household, local and national decisions, and are able to live their lives free from violence. In other words, gender equality is not only the right thing to do; it is the smart thing to do.

We therefore need to focus our attention on eliminating the persistent gender gaps that are so evident around the world. The WDR 2012 laid out some key priorities, although what is most important will vary by country.

Firstly, we have to **shrink gender gaps in voice and agency**. Progress in this area has been extremely slow over the past decades. We still see many national laws discriminate against women in matters pertaining to property, family, and personal laws. Legal reform and effective enforcement are thus sorely needed. But these efforts must be combined with changes in social norms around gender roles and women's abilities. Closing this gap will enable improvements in female political participation; reduction in gender based violence; and better access to resources and assets.

Secondly, we need to **reduce gender gaps in human capital endowments**. In several sub-Saharan countries, school enrolments for girls are very low and comparable to those in the United States in the early 1800s. Also, stubbornly high rates

of maternal mortality persist, with one of every 14 women in Somalia and Chad dying from causes related to child birth. By improving women's access to public services, including healthcare and education, we can change this. Finally, we need to **reduce the earnings and productivity gaps** between men and women. Far too often women's talents and skills are wasted because of discrimination

initiatives. In fiscal year 2012 alone, US \$29 billion, or 83 percent of the World Bank's overall lending and grants, was allocated to gender-informed operations in education, health, access to land, financial and agricultural services, jobs, and infrastructure. We are investing in the evidence-base needed to help design policy interventions to tackle discrimination and barriers to women's empowerment and

« In fiscal year 2012 alone, US \$29 billion, or 83 percent of the World Bank's overall lending and grants, was allocated to gender-informed operations »

and societal norms. We continue to see women earning less – a mere 60 cents for every dollar a man makes in Georgia and 64 cents for every dollar a man makes in India.

Gender equality is essential to the World Bank's goals of reducing poverty and increasing shared prosperity. While the Bank has supported projects and studies dealing with gender equality for some time now, the launch of the WDR 2012 was in many ways a turning point. The report has helped provide new insights and lessons on how to ramp up efforts and address the many gender gaps around the world. Consequently, we are increasing our efforts to ensure that our operations systematically consider the specific needs of women and girls, allocating more of our lending and grants to gender-informed

agency. One recently-launched initiative is the Africa Gender Innovation Lab, which is using impact evaluations to find out how programs impact men and women differently, and to identify and test policy solutions.

Yet, a lot more needs to be done.

Closing the persistent gender gaps is not something the World Bank or any other agency can do alone. We need to work together and forge new partnerships between civil society, businesses and governments that promote gender equality. While we may be disheartened by the scale of the challenge, this serves to underline the urgency of the agenda. The cost of doing nothing is just too high. □

AV: **ARILD HERMSTAD,**
LEDER I FRAMTIDEN
I VÅRE HENDER
 FOTO: **FIVH**

På fabrikker i lavkostland jobber tekstilarbeidere lange og mange arbeidsdager, ofte under farlige forhold. For at klærne skal bli billige nok for Vestens forbrukere, må de jobbe for en lønn de knapt kan leve av. De fleste arbeiderne er kvinner.

Klesgiganter gir etter

«Jeg er gravid i sjette måneden. Det var vanskelig å jobbe mens jeg var gravid, men likevel måtte jeg. Nå vet jeg ikke hva jeg skal gjøre. Jeg kan ikke overleve med denne lille lønna. Jeg vil protestere til det blir en løsning. Vi vil ha vårt sluttvederlag».

Dette forteller 22 år gamle Heoun Rapi. Hun arbeidet i åtte år på fabrikken Kingsland Garment i Kambodsja, helt til den stengte uten forvarsel. Fabrikken skyldte arbeiderne lønn i tillegg til sluttvederlag ved fabrikknedleggelse som er pålagt av kambodsjansk lov. Fabrikken produserte klær for H&M som lenge var motvillig til å bistå de streikende arbeiderne med den lønna de hadde krav på. Mange av arbeiderne som sto uten arbeid var kvinner med forsørgeransvar.

Etter to måneder med demonstrasjoner fikk arbeiderne gjennomslag for sine krav. Dessverre går det ikke alltid slik. H&M har lenge nektet å offentliggjøre sine leverandørlistene, noe som har gjort det vanskelig å etterprøve arbeidsforholdene på fabrikkene. Men nå har konsernet valgt å offentliggjøre dem. Det er gledelig nytt for arbeiderne.

Lav lønn og hardt arbeid

Minstelønna er i mange land lavere enn FN's fattigdomsgrense på 2 dollar om dagen – og langt under det som er nok for å forsørge en arbeider og hennes familie. Mange tekstilarbeidere blir dessuten pålagt produksjonsmål, det vil si en gitt

mengde de forventes å produsere i løpet av en time eller en dag. Presset for å oppnå målene, kombinert med lange arbeidsøkter, gjør at mange opplever arbeidet umenneskelig. Pålagt overtid, uten forvarsel, går selvfølgelig også ut over familien.

Kvinner er spesielt utsatt: Det forventes ofte at de i tillegg til jobben skal ta hånd om hus og familie. Det gjør dem mindre attraktive enn menn på jobbmarkedet. Muligheten for at de kan bli gravide gjør dem mer sårbare, fordi mange arbeidsgivere ikke betaler for fødselspermisjon. På enkelte arbeidsplasser forteller kvinner

om at de har blitt tvunget til å skrive under på at de ikke skal bli gravide.

Rett til å organisere seg

De færreste i tekstilbransjen er fagorganiserte: Lange og harde arbeidsdager gjør at arbeiderne ofte ikke har tid eller krefter til å organisere seg. I mange land blir arbeidere som prøver å organisere seg utsatt for vold og utskjellinger, de kan miste jobben eller miste muligheten til forfremmelse, de kan bli svartelistet hos andre arbeidsgivere, få dødstrusler rettet mot seg og sin familie – og i de aller verste tilfellene bli drept.

Mange steder er det ikke ansett som passende for kvinner å holde på med organisasjonsarbeid. Samfunnet og ektemennene forventer at de holder seg i hjemmet. Fagforeningsarbeid kan altså for noen kvinner bety at man risikerer ekteskapet – og det å være tekstilarbeider alene med forsørgeransvar er ingen god situasjon.

Levelønn må erstatte minstelønn

Minstelønn er ikke tilstrekkelig til at arbeiderne blir i stand til å leve et verdig liv. Derfor bør kleskjedene ha som mål at arbeiderne skal ha en levelønn – en lønn som dekker de grunnleggende behovene til arbeideren og hennes familie, samt gir mulighet til noe sparing for å kunne dekke uforutsette utgifter.

Lønnskostnadene utgjør bare mellom 0,5 – 3 prosent av samlede kostnader i tekstilbransjen. Å tilby levelønn til de ansatte vil derfor ikke gjøre voldsomme jafs i budsjettene.

Åpenhet

Tidligere eide ofte kleskjedene sine egne fabrikker. Nå er produksjonen ofte flagget ut til lokalt eide fabrikker i land der

« **Minstelønna er i mange land lavere enn FNs fattigdomsgrense på 2 dollar om dagen – og langt under det som er nok for å forsørge en arbeider og hennes familie. »**

løns- og produksjonskostnadene er lave. Dette fører til dårligere innsyn i arbeidsforholdene. Det er vanskeligere for arbeiderne å bli hørt, og lettere for kleskjedene å unnsnippe ansvar.

For å sikre større innsyn i arbeidsvilkårene i tekstilbransjen, krever Framtiden i våre hender at kleskjedene har full åpenhet om hvem som produserer klærne deres. Etter at vi satte i gang underskriftkampanjen Vreng kleskjedene, har mange kjeder etterkommet kravet. Det gjelder Moods of Norway, H&M og Norges største kleskonsern, Varner-gruppen som blant annet driver Dressmann, Cubus og BikBok. Dette viser at forbrukerne har stor innflytelse. Åpne leverandørlistor gir oss mulighet til å undersøke tekstilarbeidernes arbeidsforhold. Fagforeninger i ulike land mener at åpenhet gir dem et bedre grunnlag for forhandlinger med

fabrikkleidelsen, for internasjonalt samarbeid, for solidaritetsaksjoner og at den er en fordel i kommunikasjonen med merkevareselskapene.

Større åpenhet er også et gode for leverandørene. Den vil sikre dem større troverdighet og kredibilitet ovenfor kundene. I tillegg til større åpenhet må kjedene formulere tydelige etiske retningslinjer, der det slås fast at levelønn skal betales og at det må settes krav til verdige arbeidsforhold hos leverandøren. Kleskjedene må også i sine krav til leverandørene gjøre det mulig for dem å etterleve de etiske standardene. De må også være villige til å betale nok for varene slik at arbeiderne får gode arbeidsforhold og en lønn de kan leve av. Når store kleskjeder nå offentliggjør sine fabrikklistor, er det et viktig skritt mot en bedre hverdag for tekstilarbeiderne. □

Q&A med Markus Opheim, leder i Framtiden i våre hender, Blindern

12 000 lapper for levelønn

TEKST/FOTO: ODA GILLEBERG

FOKUS: Framtiden i våre hender Blindern har i vinter aksjo-nert på H&M-butikker i Oslo. Hva har dere gjort?

FIVH: Vi har lagt ut 12 000 lapper i lommene på klær inne på H&M-butikker med informasjon om at H&M ikke betaler levelønn. I tillegg har vi kjørt Facebook-kampanjer, og samlet underskrifter for levelønn og åpne leverandørliste. Aksjonen i butikkene var FIVH, Blinderns initiativ, men inngikk som en del av en internasjonal kampanje ledet av Clean Clothes Campaign. Ulike aksjoner gjennomføres rundt om i Europa.

FOKUS: Hva ønsket dere å oppnå med aksjonen?

FIVH: Bidratil å få dem til å frykte for sitt trykte, og dermed salgstallene. Vi viser at vi, blant flere, følger med på hva multinasjonale selskaper som H&M driver med. Levelønnskampen er en kamp for å innfri grunnleggende behov og veldig mange menneskers rettigheter, spesielt kvinners. H&M og andre kjeder sitter med mye makt. De kan fortsatt sikre

store overskudd selv om de innfrir kravene vi stiller. Vi ønsker å få fram dette og bidra til å sette saken på agendaen.

FOKUS: Det er også andre kjeder som gjør seg skyldig i det dere kritiserer H&M for. Hvorfor valgte dere H&M som mål for kampanjen?

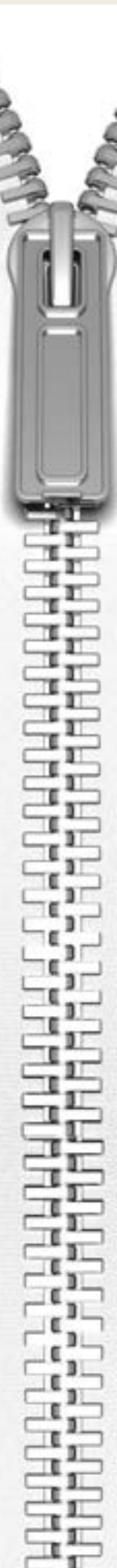
FIVH: H&M er en av verdens tre største kleskjeder, og en stor aktør i skandinavia. Et håp er at hvis H&M velger å forbedre seg, følger de andre etter; en positiv konkurranse. Overskuddene til de få på toppen i H&M er enorme.

FOKUS: H&M har etterkommet kravet om å offentliggjøre sin leverandørliste. Er dere fornøyde nå? Hva vil dere gjøre med denne listen?

FIVH: Vi er ikke fornøyde for arbeiderne som faktisk syr og lager klærne får en lønn å leve av. Men åpne leverandørliste gjør det enklere å undersøke arbeidsforhold, lønn og menneskerettighetsbrudd, som vi har begynt med. Det gjenstår kleskjeder som ikke har åpnet listene sine, og vi gir oss ikke.

FOKUS: H&M sier at de ikke eier fabrikkene som betaler lønnen til arbeiderne, og at det derfor er lite H&M kan gjøre for å bedre forholdene.

FIVH: Tullprat. De kan gjøre mye. H&M betaler fabrikkene lite. De kunne økt betalingen og stilt krav til lønn og arbeidsforhold ved fabrikkene. Fabrikkene produserer klær for ulike kjeder som H&M kan samarbeide med om betaling og krav. Fabrikker er ikke rettslig tvunget til bare å tilby statlige minimumskrav. De kan tilby bedre lønn og arbeidsforhold hvis de og kleskjedene vil! At H&M antyder at det ikke er vits i å snakke om levelønn i fabrikkene de bruker før den nasjonale minstelønnen er satt opp (Vårt Land, 20.03.13), er derfor uansvarlig. Kjeder som H&M har makt fordi fabrikkene er avhengige av at H&M og andre store kleskjeder vil kjøpe varene deres, og landene ønsker arbeidsplassene dette gir. Men nå misbrukes denne makten. H&M bør sette opp konkrete mål med tidsfrister og strategier, samt mye annet de selv er klar over. □

Q&A med Kristin Fjeld, presseansvarlig i H&M

H&M kjenner seg ikke igjen i kritikken

TEKST/FOTO: ODA GILLEBERG

FOKUS: Hva mener H&M om FIVHs kampanje?

H&M: Vi kjenner oss ikke igjen i det bildet FIVH presenterer av oss. H&M mener at alle som arbeider i fabrikkene vi kjøper fra skal kunne leve av lønnen sin. Vi konkretiserer at minimumslønn i henhold til loven er grunnkravet, og vi jobber for at man skal kunne leve av denne lønnen.

FOKUS: Hvilke konkrete tiltak iverksetter H&M for å sikre levelønn for tekstilarbeiderne?

H&M: Å snakke om levelønn betyr lite så lenge minstelønnen i landet, som er den fabrikkene forholder seg til, er for lav. Man må legge vekt på at minstelønnen økes, slik at man kan leve av denne. Derfor jobber H&M, alene og sammen med andre selskap, på et politisk nivå for å påvirke lokale myndigheter til å heve minimumslønnen og revidere denne årlig. Slik vil man kunne bidra til varige endringer som kommer alle arbeidere til gode, uavhengig av merkevare. H&Ms ledelse legger frem krav rundt dette til statsministere, arbeidsministre og arbeidsgiverforeninger i landene dette gjelder.

FOKUS: H&M har blitt kritisert for ikke å være åpne om hvilke fabrikker H&M bruker, og for ikke å sette tidsfrister for fremgangen i det etiske arbeidet. H&M offentliggjorde sine leverandørliste i mars i år. Hva gjøres helt konkret for å sette tidsfrister for det etiske arbeidet?

H&M: De siste elleve årene har H&M åpent publisert bærekraft-rapporter som beskriver konkrete mål og tidsfristen, resultater fra blant annet samtlige fabrikkrevisjoner, samt muligheter og utfordringer.

FOKUS: Thomas Laudal ved UiS undersøkte i sin doktorgradsavhandling i 2011, om klesbransjen tar samfunnsansvar og i hvilken grad flotte ord på papiret blir fulgt opp. Han forteller til Aftenposten (25.01.13) at: "Det er mange andre bedrifter som er mye verre enn H&M, de er vel blant de som bruker mest ressurser på å få oversikt over hvordan de kan være samfunnsansvarlige, og gjøre noe med det også". Hvor mye ressurser bruker H&M på å få en slik oversikt, og hva gjør H&M med oversikten når de har skaffet seg den?

H&M: Fra 15 produksjonskontorer jobber rundt 100 H&M-ansatte for at leverandørene etterlever krav i forhold til lønn, arbeidsforhold, sikkerhet, miljø, rettigheter og mot barnearbeid. Flesteparten av fabrikkbesøkene våre er uanmeldte. Vi driver også opplæring i rettigheter og lønnsforhandling for å styrke dialogen og forhandlingene mellom fabrikkledelse og arbeidere. H&Ms arbeid med å ta sosial- og miljømessig ansvar anerkjennes av Dow Jones Sustainability Index. □

FREDRIKKE MARIE QVAM
1843-1938

GINA KROG
1847-1916

FERNANDA NISSEN
1862-1920

CAMILLA COLLETT
1813-1895

Stemmerettsjubileet

1 9 1 3 | 2 0 1 3

11. juni: Stemmerettens bursdag!

11. juni er det hundre år siden norske kvinner fikk full stemmerett på lik linje med menn.

Dette feires over hele landet. I Oslo inviterer Regjeringen og Stemmerettskomiteen til bursdagsfest for store og små, med feiring på Eidsvolls plass ved Stortinget kl 15.00-18.00.

Program:

15.00-16.30: Bursdagsfest:

Kvindelige Studenters Sangforening synger bursdagssangen

Kake til folket serveres av stortingsrepresentanter

Show med Fantorangen

Gro Harlem Brundtland kommer!

Musikk og underholdning

16.30-18.00: Festkonsert

Prosesjonstog med frivillige organisasjoner. Paroler og trommekorps.

Gratiskonsert for folket: Blant andre Sisi & Nosizwe, Mari Boine og Big Bang.

Etterfest:

Rådhusklokkene spiller 19.13 og 20.13.

Konserter på Herr Nilsen og Kulturhuset.

11. juni feires over hele landet.

Arrangementene finner du på

<http://stemmerettsjubileet.no/arrangementer>

B

PostAbonnement

RETURADRESSE: FOKUS
STORGT. 11, 0155 OSLO

Dette er FOKUS

■ FOKUS - Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål - er et kompetanse- og ressurscenter for internasjonale kvinne-spørsmål med vekt på informasjonsformidling og kvinneverrettet utviklingssamarbeid.

■ FOKUS' overordnede mål er å bidra til å bedre kvinners sosiale, økonomiske og politiske situasjon internasjonalt.

■ FOKUS prioriterer følgende temaområder: Kvinner og klima, kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter, vold mot kvinner, kvinner, fred og sikkerhet, kvinners politiske deltakelse og rettigheter og kvinners økonomiske deltakelse og rettigheter.

■ FOKUS består av 75 organisasjoner. Det omfatter ulike typer kvinneorganisasjoner, diasporaorganisasjoner og kvinneutvalg i politiske partier, fagforbund, solidaritets- og bistandsorganisasjoner.

■ FOKUS er nasjonalkomité for FNs kvinneorganisasjon UN Women.

■ FOKUS ble formelt etablert i 1995 av 41 kvinneorganisasjoner i Norge, men opprinnelsen går tilbake til 1989 da kvinneorganisasjonene innledet et samarbeid rundt TV-aksjonen "Kvinner i den 3. verden". Med midler fra TV-aksjonen ble det opprettet et sekretariat som formidlet støtte til kvinneorganisasjoner i Norge som drev prosjektvirksomhet i samarbeid med søsterorganisasjoner i Sør.

■ I 2005 fikk FOKUS igjen tildelt TV-aksjonen ("Drømmefanger"), denne gangen med tema vold mot kvinner

■ FOKUS' arbeid har basis i kvinneorganisasjoner i Norge sin kunnskap, arbeidsmetoder og mål. Dette grunnlaget brukes til å bygge partnerskap med søsterorganisasjoner internasjonalt og i land i Sør for å realisere kvinners rettigheter og bedre kvinners levekår. Dette er vårt bidrag til utvikling.

■ Hennes Kongelige Høyhet Kronprinsesse Mette-Marit er beskytter for FOKUS.

